

Per 586/2000

10023715, 11

GORISKA KNJIZNICA

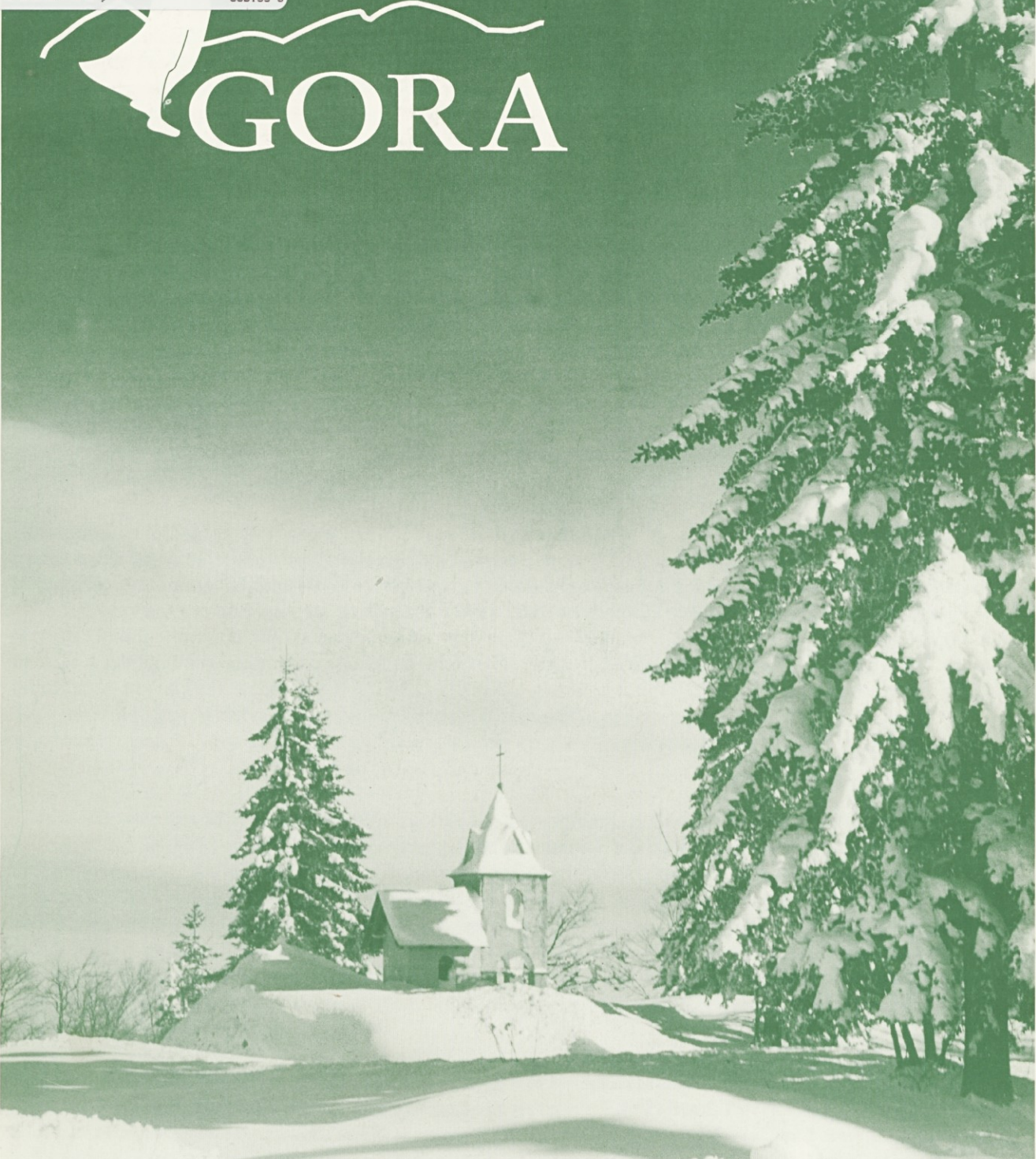
COBISS

Časopis o Gori, Gorjankah in Gorjanih

LETNIK III, ŠTEVILKA 11, PREDMEJA, DECEMBER 2000

GORA

*Prijetne praznike in
srečno v novo tisočletje*

Na predlog iz zadnje številke glasila Gora, da naj bralci obelodanijo svoja stališča glede postavitve spomenika ob 400 letnici poselitve Gore, smo dobili kar precej pisem. Z rahlo prednostjo je 'zmagal' Križc (Vrh Jone) pred Predmejo. Zanimivi, resda osamljeni, sta bili tudi možnosti postavitve spomenika na Otlici ali na Colu. Zadnja je seveda zanimiva zategadelj, ker je, kar se Gore tiče, na najbolj prometni cesti, kost za glodanje pa nam omogoča tudi utemeljitev, češ da Goro Vipavci jemljejo širše, torej s Colom in Podkrajem, in ne samo območje od Kovka do Predmeje oziroma obratno. Spomenik na Otlici predlagatelji utemeljujejo s tem, da je bila prav cerkev, od izgradnje naprej, zbirališče Gorjanov. Pri cerkvi se večina ljudi ustavi (blagor Bruni?!), ne glede od kod pridejo, tam so pokopani predniki, prijatelji in znanci. Potemtakem naj bi spomenik stal nekje vmes med cerkvijo in pokopališčem.

Hvala Vam, spoštovani bralci, za Vaša mnenja. Čeprav je bilo pisno opredeljevanje skozi časopis Gora za spoznanje bolj naklonjeno Križcu kot pa Predmeji (*pred gozdno upravo*), so bili izsledki strokovnih podlag precej bolj naklonjeni Križcu. Odbor za gradnjo spomenika je namreč obe lokaciji želel preveriti z več plati in tako tudi naročil strokovne podlage. Izpeljali sta jih arhitektka Taša Turk in krajinarka Orjana Velikonja Grbac. Obe točki sta obdelali z devetnajstih različnih kriterijev, od same lege v prostoru, do recimo tradicije, ki ju imata v zgodovini in življenju Gore. Križc je na koncu zbral 6,96 točke od devetih možnih, predvsem je prevladovala simbolna vloga – tam čez so ženske nosile vodo in drugo iz dežele (spomenik naj bi predstavljal Gorjanko s škaфом na glavi), tam se odpira pogled v svet, tam se začneja rob, ki ločuje dolino od Gore in ki prav Goro simbolno povezuje čez Kovk in naprej. Je pa seveda res, da bo spomenik videlo manj ljudi, kot če bi stal Pri gozdni upravi. Zato pa je omenjena analiza prispevala spoznanje, da je prav tam idealen prostor za turistične vsebine, morda za muzejsko hišo, informacijsko točko, okrepčevalnico, prodajalno spominkov, ali pa kar vse skupaj in še kaj zraven. To pa seveda že ni več v domeni društva Gora, pač pa je prepuščeno zasebni pobudi...

Jubilej naselitve Gore se nam nezadržno bliža (za šagro leta 2001), ko bo izšel tudi obsežen zbornik. Cela četa piscev oziroma strokovnjakov bo skušala čimbolj temeljito obdelati Goro z različnih zornih kotov. Nosilci področij so določeni in nekatere ste že spoznali skozi zapise v časopisu Gora. Morda bo izšla tudi že videokaseta o Gori, čeprav ni v prvem planu, saj bo marsikaj odvisno tudi od zbranega denarja. Predračun za vse skupaj presega 10 milijonov, v tolažbo (vzpodbudo) naj nam bo 25 tisoč tolarjev (!!), ki jih je društvu namenila ajdovska občina. V jubilejno leto stopa Gora z grenkim priokusom. Nova občinska garnitura je Gori izrazito nenaklonjena, menda zato, ker na Gori sedanji župan ni dobil prav veliko glasov in tukajšnjim volilcem potemtakem ni zavezan. Tako vodovod stoji, za mlečnimi progami pridejo na vrsto ukinitve avtobusnih zvez, zaradi 'rasističnega' volilnega sistema, ki so se ga izmislili na občini, ne more Gora dobiti niti enega svetnika (Lokavec denimo 3 ali 4), šušlja se celo, da bo Gora izgubila še svojega župnika....

Toda le kot nedolžna smet v očesu se zdijo zgornje tegobe v primerjavi s tistimi, o katerih boste lahko brali na naslednjih straneh in ki so izoblikovale Gorjane v delavne, vztrajne, brihtne in podjetne ljudi, ki so v življenju dosegli marsikaj. Nekaj takšnih podrobneje predstavljamo v tej številki časopisa, druge smo prihranili za naslednjič (Gora je dobila novega doktorja znanosti, naše Gore list je dobil najvišje pedagoško priznanje, nadaljevali bomo z ljubljanskimi podvigi Frana Krapeža, upajmo pa tudi, da sneg bo in da bomo lahko pisali tudi o uspehih skupine Edmunda Čibeja). Poleg tega čaka na objavo še kar nekaj pričevanj naših bralk in bralcev, prav tako njihovih leposlovnih poskusov. Širi se namreč krog ustvarjalcev časopisa – dvajset prispevkov je delo trinajstih avtorjev, medtem ko je sedmerica sodelavcev prispevala trideset fotografij. Dobili smo tudi vzorčni primer družinskega debla.

In za konec še nekaj tehničnih napotkov za vse, ki bi radi svoje spomine, predloge, vprašanja, pripombe ali želje sporočili uredništvu. Najkrajša pot bo, če pošto naslovite na naslov **Edo Pelicon, Lavričeva 1, 5270 Ajdovščina**. Računalniška doba pa nam omogoča še nekaj – verjamem, da se bi mnogi le stežka ločili od dragocenih fotografij, ki jih skrbno čuvate v družinskem albumu, in jih poslali po pošti (neznanemu) uredništvu. Rešitev je enostavna – v vsaki družini ali pri sosedih se bo našel kdo, ki lahko fotografije računalniško preslika (skenira) in vam jih takoj vrne, v uredništvo pa bomo preslikavo dobili v hipu po elektronski pošti (po možnosti v jpg formatu) – naslov elektronske pošte je edo.pelicon@siol.net.

In saj veste - naj novo leto prinese Gorjankam in Gorjanom doma in po svetu klenega zdravja, zdrave logike in značilne gorjanske hudomušnosti

Uredništvo

»TJEČTE!«

janko čibej - obrezniški

Na Gori so partizani bili z Nemci več kot trideset bitk. Za našo družino in za sosede se je najbolj grozovita razdivjala enajstega septembra 1944. Takrat sem imel trinajst let.

Partizani so v zasedi pričakali nemško kolono, ki se je pomikala od Hotela proti Podgrivi. Na čelu kolone so bili baje, za vzgled ostalim vojakom, sami mladi oficirji in ko so partizani vžgali po njih, je bila velika večina mrtvih. Vendar se Nemci niso zmedli in so v protinapadu potisnili partizane v gozd, svoj bes pa so potem znesli nad prebivalstvom. Takrat so pogorele številne hiše, med njimi tudi naša na Obreznci, Podklečetom, Pri Štali, Na Gajniki, Pri Jurji...

Med bitko smo se z mamo zatekli k Štali. Tata je bil v tistem času nekje na Siciliji, pri zaveznikih. Pri nas je bila že sedem mesecev kurirska karavla in vedeli smo, da nam doma Nemci ne bodo prizanesli. Z Borisom sva hromega Štalarskega očeta nesla v gozd in ga pokrila s *frašjem*, da ga Nemci ne bi odkrili, nato pa sva se pridružila drugim v zadnjem delu hiše – *špajzu*.

Boris Polanc je bil leto starejši od mene. Bil je za pastirja pri teti Ivanki na stari Obreznci. Mama mu je umrla in ostal je pri stari mami, ki pa še zase ni imela dovolj hrane. Boris je zato moral za pastirja. Poleg govedi je na pašo vedno gnal tudi svojo kozo. Ta je bila zelo živahne narave in je marsikomu od sosedov rahljala živce. Borisu pa ni prišla do živega. Skoraj vedno je na pašo vzel tudi svojo harmoniko in neutrudno igral. V tistem času je še posebej rad igral 'Hej brigade'.

Tisti dan se je okoli Štale borba razdivjala v vsej moči. Strojnica je regljala na samem pragu hiše. Čez nekaj časa je za hišo razneslo granato, ki je razbila vse šipe v oknih, nato pa je v kuhinji eksplodirala ročna bomba in stresla hišo do temeljev. Gospodar, nunc Janez, se je odločil in pogledal v kuhinjo, takrat pa je zaslišal: »Pridite vsi ven! Dobili smo vas.« Na pragu je stal Slovenec v nemški uniformi in mahal z napeto brzostrelko. Postavili so nas v vrsto. Najprej gospodar, nato jaz, sledil je Boris, njemu moja mama... Nunc Janeza so takoj odpeljali za hišo, naju z Borisom pa je slovensko govoreči vprašal, kam sva skrila partizansko pošto. Ker sva se sprenevedala, sva dobila boleče klofute. O kurirski postojanki pri nas je slovensko govoreči 'Nemec' vedel vsako podrobnost. Poznal je naša imena in vedel, kam sva z Borisom še dobro uro prej skrila pošto, ki je kurirji niso uspeli odnesti s sabo v gozd.

»Tječte!« je naenkrat zakričal.

Blizu nas je za strojnico ležal nemški vojak. Vedeli smo, da bo užgal po nas. Pognali smo se na več strani. Sam sem bežal proti stari Obreznci, za mano je tekel Boris, za njim Cilka z otrokom. Zaregljala je strojnica. Tekel sem na vso moč. Le še nekaj deset metrov in bili bi na varnem. Takrat je zadelo Borisa. Prijel se je za trebuh in se naslonil name. Pomagal sem mu za obrezniško hišo in nato proti kamnitemu zidu na Brdu. Prišla sva prav pred cev nemške strojnice. Nemec naju je spustil čez zid, ki je bil tudi njemu zaklon, in nato nadaljeval s streljanjem proti gozdu.

V zaklonu za zidom sem pustil Borisa in šel po pomoč. Pri obrezniški hiši sem našel ranjeno Cilko. Ob vsakem vdihu ji je kri curkoma lila iz rane. Ob njej je bil nemški vojak in jo skušal obvezati. Takrat sem opazil, da Cilka drži v naročju negibnega otroka. Ista krogla, ki je ranila Cilko, je bila pogubna za njeno hčerko Mileno.

Končno sem dobil Borisovo staro mamo Barbko in ji povedal, kako je z Borisom, svojih pa nisem našel. Vrnil sem se k Borisu in ga bodril. Zmajal je z glavo in pokazal odprt trebuh: »Zame ni več pomoči!« je dejal.

Nadaljeval sem z iskanjem domačih. Naletel sem na teto z Ganjka, povedal sem ji za Borisa in obljubila je, da mu bo nesla vode. V tistem času so že gorele vse hiše v okolici.

Naše sem dobil skrite med dvema skalama nad Podklečetarsko hišo. Na vrh sem naložil še nekaj vej in še sam zlezal k njim. Le nekaj minut za tem je na skalo nad nami stopil nemški oficir. Zadrževali smo dih. Bil je tako blizu, da bi ga lahko prijeli za nogo. Imel je daljnogled in si ogledoval letalo, ki je krožilo nad nami. Minute so se nam zdele daljše kot ure. Ni nas opazil in ko je odšel, smo si globoko oddahnili.

Pozno zvečer je pokanje utihnilo in pritajeno smo se odpravili proti domu. Že od daleč smo videli dim in golo, ožgano zidovje. Ostrešni in podni tramovi, so še goreli in se s truščem rušili na tla. V jasliah so bili ostanki zgorele Borisove harmonike. Na videz cela je ostala le betonska plošča nad hramom. Tam smo se stisnili v kot in drgetaje čakali jutra. O postelji ali vsaj odejah smo lahko le še sanjali. Vse kar nam je ostalo, je bila obleka, ki smo jo tisti dan imeli na sebi. Sam sem bil v srajci, kratkih hlačah in bos.

Drugi dan Nemcev ni bilo več. Pri Štali je gospodinja klicala in iskala nunca Janeza. Našla ga je za hišo na tnalu, prerezanega čez pas. Izgleda, da so ga prvič ustrelili v glavo, vendar strel ni bil usoden. Nunc se je zbudil iz nezvesti in šel v gorečo hišo reševati vrečo s koruzo. Pri tem pa so nanj ponovno naleteli Nemci in ga na tnalu pokončali z bajonetom. Ponoči je umrl tudi Boris. Ležal je blizu kraja, kjer sem ga zapustil prejšnji dan. Nobeden mu ni mogel in ne upal pomagati. V vsej tej grozi je vsak skrbel le zase in za najbližje.

Mileno, Borisa in nunca Janeza smo prenesli na pare k Sleki. Njim hiše niso požgali. Pogreb je vodil župnik Albin. Med sprevedom do pokopališča na Otlici so okoli nas padale granate, vendar je župnik obred vseeno opravil do konca.

Naš hram je bil za bivanje neprimeren, zato smo se za nekaj dni nastanili Pri Sleki, nato pa za več časa Pri Polajniki. Prišla je zima. Od hiše do hiše smo iskali uporabne kose oblačil. Včasih se je kaj dobilo, vendar je bilo blago polno uši, ki so te živega požrle. Poskušali smo jih uničiti tako, da smo za več dni oblačila zakopali v sneg, vendar so na videz zmrznjene uši na toplem zopet oživele.

Nekega dne so spet prišli Nemci. Pokalo je z vseh strani. Čez nekaj časa so se partizani umaknili v gozd, Nemci pa so šli naprej proti Blaškovemu hribu. Tisti dan je mama šla na Deželo po hrano. Popoldne sem ji šel naproti do Orlovce. Na poti domov sva nad Podgrivsko hišo naletela na *rucak* in puško, prislonjeno k deblu oreha. Pri Polajniki sva to povedala Vladotu, komandirju kurirske karavle P-5, ki se je skupaj s partizanoma Ančko in Jožetom pogosto mudil pri nas. Vlado je hotel takoj po *rucak*. Ko je stopil iz hiše, je zapokalo. Nemci so se neopazno vrnili in obkolili hiše.

Ančka se je uspela skriti na podu. Predrla je slamnato streho in gledala, kaj se je dogajalo. Jože iz Kanala je zbežal za hišo in proti Podkaplcam, Jože Polajnik pa je za hišo obrnil v dolino pod Polhovo hišo. Proti Nemcem je vrgel bombo, ki pa ji ni uspel izvelči varovalke. Nemci so se vrgli na tla in čakali eksplozije. V tem času je Jože uspel priteči dovolj daleč, da ga niso več zadeli.

Po pripovedi Ančke je Vlado tekel proti Vidicu. Ni videl, da ga za vogalom hiše čaka Nemec z bajonetom na puški. Preboden je omahnil čez ograjo na tla. Nemci so mu pobrali torbico, obleko in rumenorjave visoke usnjene škornje ter ga pustili ležati pod češnjo pri štirni.

Nato so na prag hiše postavili mitraljez in hoteli vse domačine pobiti. Takrat je iz sosednje hiše prišel Jože Bizjak – Polh. Med prvo svetovno vojno je bil častnik v avstrijski vojski in je dobro znal nemško. Grozovito je kričal na Nemce. Kaže, da je to zaleglo, saj so se premislili in nas pustili žive. Njemu se imamo zahvaliti, da nismo ponovno stali v vrsti in čakali na ukaz, ki se ga ne da pozabiti – »Tječete!«

IZ OČI V OČI - S SMRTJO

ivančka štrukelj*

I.

Zimsko februarско jutro leta 1944. Pred Hotelom stoji učenec – stražar. Nizka megla zakriva pogled, tako da ne opazi bližajoče se kolone. V učilnico vdrejo Nemci. Med otroci nastane preplah. Tudi sama trepetam, zanje. Vendar pa otroke spustijo, mene pa potisnejo v kolono civilistov, v kateri so bili še Tone Palirjev, Tonče in Bruno Štemčev ter drugi. Peljejo nas na Predmejo, za Šelovo hišo. Stali smo v vrsti in zasliševal nas je nemški major. Bil je strog, starejši in že osivelih las. Veliko me je reševalo znanje nemškega jezika. Nenadoma počí strel, namenjen Tonetu Palirjevemu. Tedaj me zgrabi nepopisen strah: 'Sedaj bom na vrsti jaz! – Škoda, stara bom komaj 18 let in nikomer nisem nič slabega naredila.' Nenadoma nesem k ustom križec, ki sem ga nosila okrog vratu. Ko smo leta 1942 gojenke zapustile zavod Uršulink v Gorici, so nam nune kot popotnico dale križec z naročilom: »Če boste kdaj v nevarnosti, se prekrižajte z njim in v pomoč vam bo!« Tako sem tudi ravnala, kajti bila sem prepričana, da sem zdaj jaz na vrsti.

Hladne majorjeve oči se ustavijo na meni, čez čas pa ukaže, naj grem domov. Še danes ne vem, kako sem prišla k Baskom. Samo to vem, da so me čakali vsi iz vasi in tudi Palirjevi otroci. Povedala sem, da so proti Palirju streljali, da pa mogoče ni mrtev – saj takrat res nisem vedela, kaj je z njim. Vedela in občutila pa sem nekaj drugega – kako strahotno je čakati, da boš ti na vrsti.

Ta dogodek me spremlja celo življenje. Beg, kričanje in mahanje otrok skozi okna šole, dolga vrsta ljudi pred mitraljezi in regljanje strojnic - res dogodek, ki ga ni moč pozabiti...

II.

Svetla in mrzla decembrska noč, zadnja pred prelomnim letom 2000.

Vsepovsod se oglasi pesem zvonov, ki vabijo k polnočnici. Kako prijetno je to zvonjenje! Nenadoma misli pohitijo daleč nazaj v leto 1944. Tudi takrat je bil božični večer. Bila sem Na Griču, v družbi nunce, tete Mete, Janeza, Franca in male Sonje. V sobi je vladala tišina, vsak je bil zatopljen v svoje misli.

Nenadoma narahlo potrka na okno...

Trije partizani so prosili, naj jih peljemo v bunker na Orlovco, ker da se bliža ofenziva. Z nunco sva se

odpravili in jih spremljali do bunkerja. Vračali sva se okrog polnoči. Tudi takrat je bila svetla in mrzla noč, a začuda zelo mirna – nekakšno zatišje pred nevihto, ki se je bližala. Tiho in brez besed sva se vračali proti domu. Ne vem, kaj sem čutila, vem pa, da me je motila tišina, ki je vladala vsepovsod. Doma smo se stisnili k peči in nunca je začela moliti.

Minilo je že veliko let. Na Griču ni več teh ljudi, niti gorke peči. Vendar so v nas, ki še živimo, ostali spomini na to obdobje, spomini, ki oživijo, se vračajo in bodo v nas ostali. Preveč smo potrpeali, da bi na preteklost pozabili...

(se nadaljuje)

*Ivančka Štrukelj, rojena Blaško, Polajnkna s Predmeje, partizanska učiteljica na Gori, sedaj živi v Trnju pri Pivki

Foto Edo Pelicon

SPOMINI NA TEŽKO MLADOST

rozika fišer

Pričujoča fotografija prikazuje učence letnika 1926 (morda tudi 1925) pred otiško šolo pri telovadbi. Narejena je bila leta 1934 ali 1935. Avtorica zapisa Roza Vidmar, poročena Fišer, od Premov z Otlice, je druga v prvi vrsti (z leve). Telovadbo nadzira učitelj Pietro(?) Gallo, ki je bil na Gori veliko časa, saj ga Leopold Bolčina omenja tudi še ob tragediji pri Brigitnih leta 1943.*

Otroci smo tudi v šolo hodili malo. Pouk je bil namreč v italijanščini, ki je ne mi ne naši starši nismo razumeli. Tako smo do šole dobili odpor. Povrh vsega smo tudi šoloobvezni otroci delali, zaradi česar smo bili pri pouku pogosto odsotni. Vsi bratje in sestre smo bili tako vpisani v italijansko šolo. Najkrajšo je tu potegnila moja najstarejša sestra, rojena leta 1918. Toliko je morala delati pri krutih gospodarjih, da v šolo vsega skupaj ni hodila več kot dve leti. Tako majhna je bila, ko je že služila, da še na mizo, na kateri so jedli, ni videla in so ji morali postaviti pručko, da je dosegla skledo, iz katere so vsi jemali. Kajpak je dobila bolj malo, a nekaj vendarle. Delati je morala dan in noč, služba pa je bila od domačega kraja oddaljena deset kilometrov. Nekoč je prišla domov vsa

obtolčena od grobe makadamske poti, umazana, zanemarjena in ušiva. Doma je bila mati, ki bosonoge deklice, iztrošene od garanja, ni stisnila v naročje, temveč ji je dala vedeti, da za ubožne ljudi ni tolažbe: »Ti si uboga, in če na tebi drva sekajo, moraš potrpeti!« Danes 82-letna sestra Milka te krute dogodke še vedno zna opisati. Pa se ni to godilo le njej, temveč je bilo veliko takih žalostnih usod, šolski otroci so bili nevedni, njihovo življenje je bilo delo, bilo je odrekanje, bilo je krut boj za preživetje. Pravice otrok gospodarjev niso zanimale, otroke so neusmiljeno trpinčili in jim nalagali najtežja dela. Srečna sem, da danes tega ni več in da naši otroci lahko hodijo v šolo in si nabirajo za življenje prepotrebno znanje.

Trdo je bilo življenje na Gori pred drugo svetovno vojno. Iger skorajda nismo poznali; le redko smo se igrali, saj je bila naša igra delo. Devetkali smo s kamenčki, metali smo gumbce v zid, skakali smo v narejene kvadratke, preskakovali vrvico ali močnejšo vrv. Šli smo se slepe miši ali skrivanje, moški pa so ob nedeljah igrali karte. Fantje in dekleta, starejši od osemnajst let, so hodili plesat. Zlasti dekleta se na plesu niso smela predolgo zadrževati in so morala biti že doma, ko je odbilo Avemarijo. Že otroško življenje je bilo posuto z obveznostmi. Nismo hodili v šolo, kot to počno otroci dandanes, marveč smo morali poprijeti za vsako delo. Sama sem najprej varovala mlajšo sestro, pri dvanajstih letih pa že odšla služiti k Premu. Bila sem zelo slabotna, in ko mi je leta 1935 umrla štirinajstletna sestra, so ljudje šepetali, da bom tudi sama kmalu odšla lonce vezat. Zaposlena sem bila kot varuška; tako sem večino časa prebila na toplem z otroki. Celo spali smo skupaj. Za vsako delo sem rada poprijela. Sadili smo krompir in če smo trdo delali, smo zvečer dobili košarico obrezanega krompirja, ki smo mu rekli blajnce. To košarico smo potem imeli za nekajdnevni obrok. Krompir smo jedli bodisi v oblicah bodisi v mineštri, tudi odrezki

semenskega krompirja so nam prišli prav. Tudi v trgovino sem hodila, in sicer na Hotel, do koder je bilo od nas gotovo pol ure hoda. Nahrbtnik na mojih ramenih je bil često težji od mene. V hotelu so hrano dajali tudi na upanje in dolg zapisali v knjigo. In ko je oče priložnostno kaj zaslužil, je vselej najprej odtegnil del za poravnavo dolga. Trgovina je bila last Toneta in Ivanke Bizjak ter njune družine, ki je bila vselej zelo usmiljena do ubožnih ljudi, saj jim je najnujnejše potrebščine vseskozi dajala na upanje.

Ženske so pri nas pretežno obdelovale borno zemljico. Ko sem hodila ob cesti, hiteč po raznih opravkih, so me spraševale različne stvari, ki sem jim jih rade volje zaupala – izgleda, da sem bila kar zgovorna. Na tak način so si naše žene tudi krajšale pester delovni dan; morale so kopati, saditi, pleti, žeti žito, grabiti seno in listje. Njihovi srpi so poželi vsako travico, saj so le tako lahko nahranili toliko lačnih ust, ki so jih čakala doma. Marsikdaj žene otrok niso mogle pustiti doma, zato so jih položile na konec njive, kjer so potrpežljivo čakali od zore do mraka. Moški so odhajali v dolino iskat delo, da so le zaslužili kako liro, ki jim je pomagala preživeti. Obdelovanje borne zemlje so prepuščali ženskam, sami so prihajali le za košnjo. Otroci in mladina so pasli živino.

Naša družina je bila ubožna. Vsi smo morali oditi zgodaj služiti; pri gospodarju smo poprijeli za vsako delo. Leta 1924, na primer, ko je bil moj oče zaprt, je vladala taka revščina, da je morala mati, ki je že imela četrto otrok, po hišah prositi moko, da je lahko skuhalo močnik. Za polento je tako ali tako nikdar ni zbrala dovolj. Moj starejši brat Ivan, rojen leta 1922, je hodil v župnišče nositi drva, da so mu dali skorjico kruha. V teh težkih časih sem tudi jaz prišla na svet, in sicer 1926. leta. Ivan je moral že pri šestih letih služiti v Belo pri Podkraju, kjer je opravljal tudi najtežja dela. Domov je prihajal le za angelsko nedeljo. Od Bele do doma je hodil peš, več kot petnajst kilometrov. Ko je še malo zrasel, so ga že poslali v še bolj oddaljeno Rašo, tja proti Krasu. Ker sem se rodila štiri leta za njim, se ga pravzaprav ne spominjam, toliko je bil zdoma. Spominjam se le nabora leta 1940 in njegovega prihoda domov leta 1943, po kapitulaciji Italije. Toda ni miroval, njegovo domoljubje ga ni pustilo ravnodušnega. Podal se je med partizane v boj proti

Foto Jože Lipušček

Nemcem. Njegovo mlado življenje se je izteklo 3. decembra 1943, ko je padel na Ledinah nad Idrijo. Smrtno ranjen se je sicer še privlekel do najbližje hiše, kjer pa mu niso mogli pomagati in je po treh urah umrl. Ko je zadnjič odšel iz hiše, je dejal: »Če padem za domovino, boste pa vi uživali svobodo!« In res je bilo tako.

Omenila sem že, da je bil ves pouk v italijanščini, ki je nismo razumeli, slovensko pa niti med sabo nismo smeli govoriti. Tako smo se obnašali, kot bi bili mutasti. Po slovensko smo se učili pri verouku, kjer smo se tudi pogovarjali v tako zatiranem materinem jeziku. Krščanskega nauka nas je doma poučevala tudi mati. Ta čas smo imeli na Otlici dobrega duhovnika – rekli smo mu gaspud; bil je preprost in dober človek od Stomažev, ki ni nikoli kazal svoje prevzvišenosti, temveč je pomagal ubožnim ljudem. Tudi med vojno je po svojih močeh pomagal partizanom, tudi po gozdovih, če je bilo treba. Gospod Albin Bratina je bil resnično zlata duša, vsakogar je sprejel in mu poskušal pomagati, vsakogar je pospremil k zadnjemu počitku, tudi padle partizane. Po letu 1945, ko smo se z Gore preselili v dolino, je Albin Bratina še naprej služboval na Otlici. Pri dvanajstih letih sem prosila mater, da me dajo v uk za trgovko ali šiviljo, toda

denarja ni bilo dovolj niti za kruh, kaj šele za šolo, ki jo je bilo treba plačati. Kot vsi moji bratje in sestre sem morala iti služiti, namesto da bi hodila v šolo. Zaradi svoje šibkosti sem služiti odšla pozneje, pri dvanajstih letih.

Na Gori si je malokdo lahko privoščil učenje za poklic ali nadaljnje šolanje. Pot v šolo je bila odprta le tistim s kakim premožnim sorodnikom, ki jih je bil pripravljen financirati. Večina otrok pa je šole videla le od daleč. Pa ne da nismo bili sposobni, le denarja ni bilo, skoraj vsaka hiša je bila velika družina z zelo skromnimi prihodki. Ljudje so bili večinoma samouki in s pridnostjo so se naučili osnov kake obrti, ki jim je potem prinašala grenak kruh, s katerim so se prebijali skozi težke čase. Tudi zaničevani smo bili od ljudi iz doline, češ da Gorjani nismo ljudje; bolele so nas te besede, saj je le redkokdo toliko pregaral za golo preživetje kot prav mi. Podnebne razmere so bile težke in žitarice so slabo rodile; ni bilo tako kot danes, ko imamo različne sorte pšenice, ki se prilagodijo na vsake razmere. Zime so bile hujše kot danes – dolge, mrzle in snežene. Marsikdaj je zamedlo tako, da sploh nismo mogli iz hiše, oster veter je bril, mi pa smo se stiskali v hiši, lačni in premraženi.

Pri štirinajstih letih sem pogosto odhajala v Ajdovščino, občasno s *Šuštarco*, marsikdaj pa tudi sama. Hodila sem po opravkih in na ramenih sem nosila težak nahrbtnik. Več hrane kot sem dobila, več sem lahko nesla na kamnito goro, kjer so že čakala lačna usta mojih bratov in sestra. Spominjam se, da sem šla večkrat mimo pekarnice, iz katere je dišal kruh, pa nisem imela niti petih *čentežmov*, da bi si lahko kupila kosček kruha. Moji čevlji so bili ponošeni. Pravzaprav jih je nosil že moj ded, samouk Berte z Ravnice pa jih je pre naredil, da so bili prav tudi meni. V Ajdovščini seveda ni manjkalo čevljarjev, toda bili so predragi, da bi si lahko privoščili nove čevlje. Za pre narejene čevlje so samouki zahtevali mnogo manj denarja. Tako hude zime nisem pričakala popolnoma bosa. Ob nekaterih priložnostih so Italijani najsiromašnejšim delili simbolično pomoč; spominjam se, da sem dobila lesene *cokle*. Četudi sem jih bila zelo potrebna, me je bilo sram hoditi v njih. Vsi so vedeli, da sem jih dobila od fašistov, in dozdevalo se mi je, da mi to piše na čelu. Počutila sem se ponižano in osramočeno. Leta 1941 pa so maline dobro obrodile in mama mi je obljubila, da si bom lahko šla naročiti nove čevlje, če jih bom dovolj nabrala. Nabirali smo maline in gozdne jagode, da smo si nekoliko opomogli in zaslužili za kako stvar – bodisi obleko bodisi copatke, v katerih smo hodili v cerkev. Jagode so nabirali otroci in žene in ko se jih je dovolj nabralo, smo jih nesli ženam, ki so jih zbirale v velike jerbaze in jih nosile prodajat. Z nabiranjem jagod sem si prislužila dovolj denarja za svoje prve nove čevlje, ki sem jih naročila pri čevljarjem mojstru Kogoju v Ajdovščini. Naredil mi je močne, z žebli podkovane gozdarje, ki so bili za Goro najbolj primerni. Bila sem presrečna. Kakor hitro je sneg skopnel, smo obuvala odložili in začeli hoditi bosi. Če bi bili čevlje nosili tudi poleti, bi se bili prehitro obrabili. (se nadaljuje)

*Z osovraženim italijanskim učiteljem Gallom je povezana tudi anekdota v knjigi *Mož in čemerika F. Černigoja* z naslovom: "Ma quanto tempo piše?"

Italijanski učitelji na Dolu niso vsi stanovali na šoli. Preveč jih je bilo. Tako so novi učiteljici, Siciljanki, dodelili sobico Na Njivi...

En dan jo po pouku obišče ravnatelj Nunzo Gallo in vpraša gospodinjo Zalko: "Dov'e la signorina maestra?" Zalka italijanščine ni znala, toliko pa je razumela, da ravnatelj sprašuje po učiteljici. "V sobi piše," mu odgovori po slovensko. Ravnatelj začne živčno hoditi po kuhinji in ko učiteljice le ni iz sobe, jezno vpraša: "Ma quanto tempo pisce!" (*Povedal Marjan Velikonja*)

Dov'e la signorina maestra? - Kje je gospodična učiteljica?; Ma quanto tempo pisce? - Koliko časa pa ščije? (Besedi piše, sl., in pisce, it., kar pomeni 'lula', se enako izgovarjata)

PETER ČESNIK

emil velikonja

»Dogodek, ki se zgodi in ni zapisan, zatone v pozabo. Vse, kar je zapisano, postane večno... Kar človek naredi za skupnost, ostane in živi, kar naredi samo za sebe, umre z njim vred... Rojstni kraj je po svoje svetinja.«

Redkobeseden, a ne tih, je Peter Česnik – Jurjev s Predmeje. Rojen na gori, ki vse bolj postaja Gora. Vesel in ponosen na dosežke Gorjanov na vseh mogočih področjih njihovega delovanja. Ponosen, a skromen do svojega deleža pri ohranitvi in razvoju Gore.

Besedovala sva v njegovem drugem domu, Pri Libračici, blizu skakalnic v Tihi dolini, in to ravno na tisti jesenski dan, ko je pred tridesetimi leti kupil to hišo na Predmeji. Hišo je kupil kmalu po upokojitvi predvsem zato, da bi bil bliže svoji rojstni domačiji, bliže svojim Gorjanom. V prijazni in lepo urejeni hiši zadnja leta preživlja poletne mesece, zimo pa z ženo Tončko preživita v Ljubljani.

Čas tehnološkega razvoja, mrzličnega pehanja za profitom, čas nemirov in vojn, pojavi kriminala vseh vrst, nadvladovanja posvečencev, ni milosten in prijazen sentimentalnim dušam, natančnežem in zapoznelim romantikom. Čas zahteva vznemirljivo splošnost in življenje po ustaljenih vzorcih in normah. So ljudje, ki se krčevito trgajo iz stisk in norm današnjega dne, današnjega človeka. Hočejo živeti po svoje.

»Rad imam točnost, naj se sliši še tako čudno, sem pa tudi zelo sentimentalni. V času in prostoru, ki temu čustvu ni naklonjen. Morda sem preveč občutljiv, preskromen, preveč pripravljen pomagati. Bili so časi, ko se mi je zdelo, da je važno biti pomemben. Danes se mi zdi pomembnejše biti skromen in pošten ter prijazen do ljudi. Beseda naj bo združena z dejanjem.... Mi jih trosimo v veter, nikakršne odgovornosti ne čutimo do nje, postala je dekla najslabše vrste.«

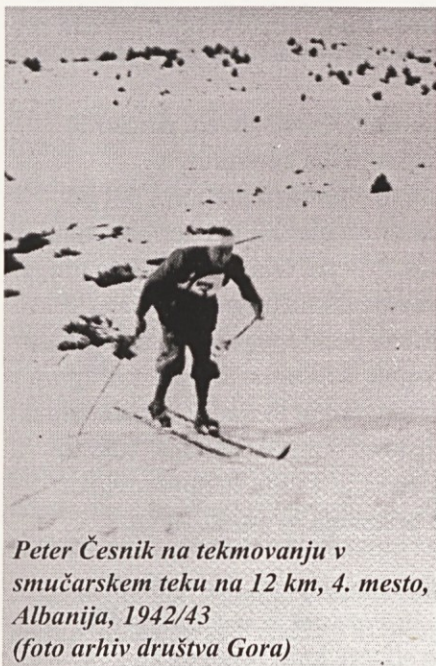
Pogled je usmeril skozi okno, preko Rupe tja proti Burjevcu. »Kako lepa je narava. Ljudje premalo živimo z naravo,« je zahrepenel na glas. Oči so se mu zameglile, kot da mu jih narahlo zalivajo solze. V njih sem videl Jurjevega fantiča. Čeprav Petra poznam že več kot trideset let in mi je o svoji življenjski poti že večkrat pripovedoval, je bil ta jesenski klepet nekaj posebnega. Spoznal sem mladeniča, ki se je moral v življenju nenehno potrjevati in iskati samega sebe, da bi se iztrgal drugim, ki niso bili taki kot on. To iskanje mu je ostalo, to je nekaj, kar ne izgine. Kakor bolezen je, neozdravljiva bolezen.

Zazibali so ga 12. februarja 1918, pa če je bil zaželen ali ne. Mati se zaradi njega ni poročila, žrtvovala se je zanj. Okoli hiše starega očeta je bilo le nekaj zemlje, ki ni mogla preživljati živčih Pri Jurji. Mati je imela pod Avstrijo monopol, prodajala je tobak, sol, vžigalice... To je počela tudi v času Italije. Skoraj vsak dan je iz Ajdovščine peš tovorila blago na Predmejo, lačna in premrzla, zavita v sivino siromaštva in prezira. Od ust si je odtrgovala, zbirala redke denarje zanj, za Petra. Stara mati je bila klekljarska učiteljica na Predmeji. Po dvanajstih letih so jo odpustili. Brez pokojnine. Stric je bil brezposeln. Denar so si večkrat izposojali, živeli so iz rok v usta.

Leta 1924 je Peter začel hoditi v šolo na Dolu. V šoli so imeli eno uro slovenščine, leto pozneje pa so prepovedali še to drobtinico slovenstva. Takrat je bila v njihovi hiši čitalnica, tudi prepevali so, kdor je pač imel veselje. V drugem letu Petrovega šolanja so Italijani prepovedali imeti slovenske knjige in mati jih je zažgala. Zgorele so, Petru pa so se za vse življenje vtisnile v spomin. Postale so njegov življenjski sopotnik vse do danes. Veliko knjig je prispeval za knjižnico na Predmeji.

Obrnil se je k omari, prijel steklenico, jo postavil na mizo in natočil. »Domače je, soseda Marica je nabrala borovnice tu gori, v Korenini.« Nazdravila sva in srknila požirek, beseda je še lepše stekla: »Mati me je leta 1929 dala v goriško Alojzijevišče, stric poštar pa me je vzdrževal. Ko je še stric izgubil službo, sem se po devetih mesecih vrnil domov in nadaljeval šolanje. Ker bi mi mati rada zagotovila šolanje, je naredila prošnjo za štipendijo. Prošnjo je naslovila na goriško duhovno semenišče. Razpisane so bile tri. Dobil sem odgovor, da štipendije ne bom dobival, ker sem nezakonski sin. To me je zelo prizadelo.« In končal je šolo na Dolu.

Nosil je svedre, tolkel kamenje, delavcem prinašal vodo za pitje na trasi ceste od Zadloga do Trnovega, požiral prah in pešal ure za ljubi kruhek. Ker je bil priden in bister so ga kmalu prestavili v pisarno, kjer je delal razne obračune. Cesta je bila končana in spet ni bilo dela. Makadamsko cesto pa je bilo potrebno vzdrževati, zato se je zaposlil kot cestar. Zadolžen je bil za odsek od Kovka do Dola. To delo je opravljal vse do leta 1938.

*Peter Česnik na tekmovanju v smučarskem teku na 12 km, 4. mesto, Albanija, 1942/43
(foto arhiv društva Gora)*

»Vedno sem rad smučal. V tistih letih smo se domači fantje rezljali po vseh vzpetinah v vasi. Vsako prosto urico smo izrabili za šport. Tudi na tekmovanja smo hodili. Tako skupinsko ali posamično smo dosegli nekaj lepih rezultatov in to ne le v domačem kraju in bližnji okolici, pač pa tudi drugje, v takratni Italiji. Sam sem nekajkrat tudi zmagal v teku na smučeh. Za Lokvarji smo bili najuspešnejši smučarji tekači na Primorskem.«
(O dosežkih Petra Česnika piše avtor tega prispevka v osmi številki časopisa Gora.)

Veselje do smučanja ni Petra nikoli minilo. Številna leta je bil aktiven smučarski delavec v raznih organih smučarskih zvez BiH, Jugoslavije in Slovenije. Kot zvezni sodnik za smučarske skoke je sodil tudi mednarodne FIS tekme. Vsekakor pa je bil v več kot dvajsetih letih aktivnega dela v smučarskem športu na Predmeji najzaslužnejši za neponovljive dosežke predvsem v skakalnem športu. Bil je tudi med pobudniki praznovanja 100-letnice prve smučarske tekme v Srednji Evropi v kombinaciji teka in spusta, in tako je tudi on posredno 'kriv' za ustanovitev društva Gora.

»Brez naših ljudi ne bi bilo nič, kaj bi sam, vztrajno zatrjuje. Vi ste pa res enkratni (društvo Gora). Čudim se vam in vsa čast vam, da ste organizacijsko uspeli postaviti tako društvo, ki ga danes poznajo po vsej Evropi. Ne samo smučanje, tudi ostala področja vašega dela so zelo plemenita in pomenijo ogromen prispevek k prepoznavanju naše Gore. Sam vem, kaj to pomeni. Veliko dela je potrebno vložiti, da uspeš.«

Tik pred vojno se je zaposlil pri podjetju, ki je gradilo vodovod na Sinji vrh. Spet je začel kot navaden delavec in končal kot blagajniški kalkulant... Kot vsi primorski fantje je moral tudi v italijansko vojsko.

Segel je na knjižno polico. Takrat sem imel prvič v roki knjigo Boj pod Olimpom, v kateri je ime Petra Česnika večkrat navedeno. Na 345. strani beremo: »Aprila 1939 je bil vpoklican na odsluženje vojaškega roka v italijansko vojsko. Dodelili so ga k 127. pehotnemu polku divizije Firenze v Pistoio. Nekaj časa je

*Peter Česnik kot partizanski vojak, Skopje, november 1944
(foto arhiv društva Gora)*

bil Messini na otoku Siciliji. Marca 1941 se je skupaj s svojo divizijo izkrcal v Draču v Albaniji. Poslali so ga na grško fronto, od tod pa so ga napotili proti Jugoslaviji. Tako je 8. maja 1941 prispel v Tetovo in tam ostal vse do pomladi 1943. Kapitulacija Italije ga je zatekla v Debru. Takrat je prišla v njihovo bližino 1. albanska udarna brigada, v kateri so bili že nekateri slovenski prostovoljci. Brigadi se priključi tudi Peter Česnik; takrat sta se ji pridružila še dva Slovenca, in sicer Ivan Stopar in Pavle Furlan. Komandant brigade je bil proslavljeni španski borec Mehmet Shehu.

Česnik se je nato udeležil številnih bojev z Nemci in domačimi izdajalci (balisti) v krajih Vlora, Malakastra, Skrapar, Tomori, Tomorica, Verče, Sulova, Peza, Mokra, Opar in drugod. Udeležil se je nato zelo uspešne akcije, ko so partizani na cesti proti Elbasanu uničili nemško motorizirano kolono, ki je prevažala letalske bombe v bližini kraja Pečina.

Marca 1944 se je udeležil velikega pohoda 1. albanske brigade, ki je trajal brez počitka petnajst dni in noči. Smoter pohoda je bil pomagati iz obroča obkoljenemu glavnemu štabu albanskih partizanov v okolici Tirane. Na tem sila napornem pohodu je žrtvovalo svoje življenje veliko borcev. Maja 1944 se Česnik skupaj s svojim soborcem Pavlom Furlanom udeležil proslave ob ustanovitvi začasne albanske vlade v kraju Permet; v kulturnem programu sta nastopila v duetu in zapela slovensko narodno pesem.

V bojih v kraju Šembarlejn je bil 4. junija 1944 ranjen v glavo, roko in kolk. Zdravil se je v Kočanih, kmalu nato pa se je vrnil v brigado. Enajstega septembra 1944 je dobil dovoljenje za vrnitev v Jugoslavijo; izdal mu ga je politični komisar brigade Jakov Tuku. Česnik je oborožen prehodil pot od Peshkopije do Debra. Tam se je vključil v skupino makedonskih partizanov na planini Karaorman, nato so ga poslali v makedonske partizanske enote, ki so se borile za osvoboditev Prilepa. Oktobra 1944 se mu je posrečilo vključiti v Slovensko četo 3. bataljona 1. makedonsko – kosovske udarne brigade, in sicer pri kraju Brod. S to enoto se je udeležil bojev vse do vasi Lisičje, ko je odšel za političnega komisarja čete v 1. avtomobilsko brigado GŠ NOV PO Makedonije, ki je kmalu nato prispela v Skopje. Skupaj z drugimi primorskimi Slovenci in istrskimi Hrvati so ga na lastno željo poslali v Beograd in vključili v intendantski tečaj. Postal je oficir in blagajnik oficirske šole KNOJ. Po vojni je z uspehom opravil finančno šolo in opravljal razne odgovorne dolžnosti v JLA vse do 1. oktobra leta 1964, ko se je v činu podpolkovnika upokojil. Za zasluge v NOB in povojni graditvi države je dobil številna priznanja in odlikovanja.◀

*Peter Česnik kot predsednik SK Čaven, Rupa, 1977
(foto arhiv društva Gora)*

»Katero priznanje pa je za vas najbolj pomembno, katero vam pomeni največ?«

»Pomembna so vsa, kajti priznanj in odlikovanj se ne dobi kar tako. Vseeno pa mi največ pomeni Petomajsko priznanje občine Ajdovščina. To pa zato, ker sem ga dobil za delo na Gori. Kar človek naredi za skupnost, ostane in živi, kar naredi samo za sebe, umre z njim vred.«

»Smučanje, skakalnice, tekmovanja in mladi so vaša velika ljubezen?«

»Ja, vse to je del mojega življenja. Leta 1954 je nekaj zagnanih fantov povabilo inž. Bloudka, da bi projektiral skakalnico na

Predmeji. Privolil je in sledilo je nešteto delovnih ur. Nastal je smučarski klub Gozdar. Konec sedemdesetih je klub zamrl. Nisem se hotel sprijazniti s tem, zato smo skupaj z domačini na novo organizirali in ustanovili SK Čaven. Obnovili in posodobili smo veliko skakalnico. Kmalu se je pokazalo, da potrebujemo tudi manjšo, kjer bi lahko začeli s skakalno šolo za najmlajše. Zakopali smo se v delo in skakalnica je bila postavljena. Od SGG smo odkupili brunarico v Kozje steni in jo preselili na Rupo. Tako smo dobili svoj smučarski dom. Leta 1976 smo dogradili dvajsetmetrsko plastično lepotico. Še marsikaj smo postorili in organizirali. Saj si bil zraven in veš, kako je bilo. Predmeja je dala nekaj vrhunskih skakalcev. Vsekakor pa je Stankov dosežek v Obersdorfu vrhunec naših skupnih naporov.«

»Peter, sedaj se več pogovarjava o drugih kot o vas samih,« sem ga opomnil.

»Človek velikih stvari ne more narediti sam. Ob sebi mora imeti dobre sodelavce, in teh na Gori ne manjka. V mojem življenju igra sodelovanje s sovaščani veliko vlogo. Brez enkratnih sodelavcev vsega doseženega nikoli ne bi bilo,« me je zavrnil.

Peter je bil tudi zastopnik knjigotrškega oddelka pri založbi Borec. Nenehno je bil v stiku z knjigo. Velik in neprecenljiv je njegov prispevek pri ustanavljanju knjižnice Edmunda Čibeja v KS Predmeja.

»Marsikaj je bilo natisnjene na Slovenskem. Včasih me daje občutek, da ni pravega premisleka, kaj dajemo bralcem. Pogrešam knjige o odnosih med ljudmi, etiki, morali, knjige, ki bi vzgajale, vplivale na človeka, da bi postal drugačen, boljši ne tako egoističen.

Predvsem pa naj bi knjiga pomagala oblikovati osebnosti mladih, kajti občutek imam, da so mladi vse preveč prepuščeni sami sebi. Saj imamo knjižnice, pa vseeno premalo beremo. O, ta razvoj, ta hitrost življenja, kam vse to pelje!«

»Ko smo vam v mesecu februarju leta 1998 prišli voščiti za osemdeseti rojstni dan, smo občudovali vaše gobeline. Čudili smo se, od kot možaku v vaših letih toliko energije, potrpežljivosti in natančnosti. Predvsem pa smo bili presenečeni nad številnimi zvezki vašega dnevnika.«

»Res je, da je večina mojega življenja zapisana v mojih dnevnikih. V teh zvezkih je tudi lepo obdobje zgodovine, kajti dogodek, ki se zgodi in ni zapisan, zatone v pozabo. Vse, kar je napisano, pa postane večno. Glede gobelinov pa boste rekli, da mi gre pri teh letih že na otročje, pa ni res. Človek se mora vedno preizkušati in potrjevati, izdelava Weilerjevega gobelina pa je tudi eden izmed načinov potrjevanja. Vedno moraš biti fizično in umsko aktiven, sicer zakrniš in živiš samo za to, da živiš. Jaz pa nisem tak.«

Peter res ni tak. Poletne mesece aktivno preživlja na Predmeji, kamor se vedno rad vrača. S svojimi nasveti še vedno rad priskoči na pomoč. Le koliko idej o razvoju Gore mi je razkril ta dan. »Je že tako. Človek mora pomagati svojemu kraju, da ni prepuščen stihiji. Pomagati je treba sokrajanom. Najbolj sem vesel, ko vidim in slišim o raznih pridobitvah in dosežkih Gore in njenih Gorjanov. Tudi jaz sem del Gore. Rojstni kraj je po svoje svetinja. Vtisne ti pečat in drugačen ne moreš biti. Dolžnost vsakega Gorjana je pomagati Gori.«

»Kaj pa naš časopis?« sem ga pobaral.

»Imam vse številke časopisa Gora, vse sem že večkrat prebral. Naročen sem nanj. Enkrat je. Samo čestitam vam lahko. Delate plemenito delo, Gorjani smo vam hvaležni.«

Srknila sva še požirek borovničevca in se pogovarjala še o marsičem. Veliko novega sem izvedel ta dan. Veliko plemenitih misli, veliko zanimivih dogodkov iz zgodovine Gore, življenja na Gori... O tem pa mogoče v eni od naslednjih števil Gore.

Plastična skakalnica na Predmeji pred odprtjem leta 1977 (foto Slavko Vidic)

MARJAN ČERNIGOJ – VARILEC UMETNIK *edo pelicon*

Marjan Černigoj se je rodil 4. junija 1946 v Ta novi hiši na Otlici, ki so jo zgradili leta 1913, in je bila za tiste čase moderna, kar se razporeditve prostorov tiče. Tako je bila klanica na severni strani, na južni strani je bila voda, seno je bilo na vrhu (kašči), spodaj živina, prašiči in druge živali, v srednjem in osrednjem delu pa so imeli ljudje svoj življenski prostor. Danes je Ta nova hiša prazna, zraven pa je zrasla nova, nova Ta nova hiša, v kateri danes živi in ustvarja Marjan Černigoj.

Marjan Černigoj, Gorjani ustvarjajo, Sinji vrh, 1998 (foto Edo Pelicon)

V Osnovno šolo je hodil na Otlici, četrti razred pa na Colu, ker je bil za pastirja za Križno Goro. Šesti razred je obiskoval že v Ajdovščini, kjer naj bi bili boljši pogoji za nadaljnje šolanje. Marjana so si v družini zamislili kot župnika. V Ajdovščini je prebival pri teti, ki pa je spoznala, da s talarjem ne bo nič, in ga nagnala nazaj na Goro. Težava je bila v tem, da je potlej moral hoditi peš z Otlice v šolo v Ajdovščino in nazaj. K sreči je bil šesti razred mimo in je potem na Gori končal

osemletko. Za vajenca, ključavničarja, so ga sprejeli na Kovinski v Ajdovščini, vendar ga tudi po četrtem letu vajeništva niso prijavi k izpitom. Menda naj bi se preveč potegoval za svoje pravice, pa še brata je imel v tujski legiji, v Franciji. In prav k njemu se je Marjan s prijateljem napotil. Kar čez mejo sta jo ubrala, vendar nista videla ne Francije, še manj Pariz ali Marjanovega brata. Ostrižena so ju Italijani po treh dneh vrnili. Černigoj je kmalu prejel poziv za vojsko, jasno, na Kosovo, v Djakovico (tja, v kazenski bataljon, so pravili, *gredo 'lopovi i popovi'*). Potem se je zaposlil na Vozilih, s svojimi sposobnostmi pa je kmalu preskočil nekaj plačilnih razredov, predvsem pa so ugotovili, da zelo rad vari, in kmalu je postal glavni varilec. Varil je prototipe oziroma vidne vare na prikolicah, ki so bile na ogled na sejnih in drugod. Pojavljati so se začela tekmovanja v varjenju in leta 1976 se je prvič tudi prijavil in takoj zmagal na občinskem in republiškem tekmovanju, na vsedržavnem pa je zasedel drugo mesto. Že naslednje leto je pobral šest prvih mest, še več jih najbrž bi, če mu ne bi sodelovanja omejili. Kakorkoli, v enajstih letih nastopov na tekmovanjih je pobral nič manj kot 50 priznanj, nagrad in pokalov, ki seveda krasijo police in stene v hiši. Tehnološke inovacije na področju varjenja, kar 11 jih je prijavil, in seveda naslovi državnega prvaka v varjenju so leta pripomogli k temu, da so ga leta 1977 razglasili za kovinarja leta in je od Tita dobil uro. Leto kasneje je v Beogradu dobil še prvomajsko nagrado dela. Ob delu je končal še poklicno in tehnično šolo, po stari slovenski navadi pa sta nevoščljivost in ljubosumje botrovali premestitvi iz oddelka varjenja v kadrovsko službo.

Osamosvojitveno leto je bilo za Černigoja težavno – Vozila so ob izgubi jugoslovanskih trgov dobila milostni strel, Marjana so spoznali za tehnološki višek, mlada Slovenija pa ni imela posluha za ustvarjalnost plavih ovratnikov. No, Černigoja je sindrom neizpetega šolanja iz mladostnih dni tako prevzel, da je enega za drugim dosegel pet poklicev, tudi z avtobusom je recimo prevažal potnike. Toda prepričan je bil vase kot umetnika in si priskrbel samostojni status. Dokončno se je preselil na Goro, kjer

si je uredil delavnico - ali pa atelje, kot za koga. Doslej se je izpod njegovih rok po svetu razselilo 3000 likovnih izdelkov (težko jih označimo kot slike). Imajo sicer značilni in prepoznavni Černigojev ustvarjalni pečat, toda hkrati imajo še eno skupno zakonitost – prav vsi so unikati! Najdemo jih po več državah, tudi v Nemčiji, Franciji ali celo Kanadi. Za Černigojem je že več kot 30 razstav, skupinskih ali samostojnih. Seveda je zraven tudi pri prireditvi Gorjani ustvarjajo, ki je že nekaj let zapored na Sinjem vrhu. Černigoj se zavzema, da bi srečanju gorjanskih umetnikov dali še večji poudarek z manjšo publikacijo ali katalogom.

*Trojček umetniških Černigojev, dva Marjana in Franc
(foto Edo Pelicon)*

Prvi zametki likovnega ustvarjanja segajo pri Černigoju v leto 1984, ko je očitno začutil nujno po tovrstnem izpovedovanju. Slikal je v olju na platno, toda spoznal, da ne bo nikoli dosegel mojstrov čopiča. Zato pa sem jaz v varjenju ta glavni – si je mislil Černigoj in odkril je umetniško nišo, bi lahko v sedanjem izrazoslovju zapisali. To mu v bistvu potrjuje tudi priznanje za izvirno tehniko, ki jo je prejel leta 1989 v Essnu v Nemčiji. Saj res, kako dobiti zeleno barvo kovine? Steklo barvajo s kovinami, kovine pa lahko zamišljene barve prikažejo pri določenih temperaturah - pravzaprav so temperaturne razlike med barvami zares majhne. Barve so torej nekako vklenjene v jeklo, umetnikovo poslanstvo je zgolj v tem, da jih ponovno osvobodi. Pomembno je še zaporedje opravi oziroma tehnoloških postopkov. Da so pri tem več kot nujni mirna roka, oster pogled, natančnost, potrpežljivost pa še kaj, se razume samo po sebi.

In kakšno motiviko omogoča na relief in kovino omejena tehnika? Černigoj je začel in dolgo vztrajal v zajemanju narave, v pejzažih, ki sta jih opredeljevala najmanj sonce in voda. Sčasoma je razvil tudi bolj sofisticirane poglede, za ciklom z naslovom 2321 pa po njegovem prepričanju tiči tudi usodna prerokba...

Za nas je seveda kovina le hladen, vsakdanje uporaben material. Ko opazujemo Černigojeva dela, pa imamo občutek, da je s plamenom, brusilko, zagotovo tudi s potrpežljivostjo in znanjem (Černigoj obvlada 70 postopkov MAG varjenja), ter s tisto značilno razsikovalno žilico, podrezal v notrajnost kovine, morda segel v njeno dušo, jo povezal z naravo oziroma motivi iz narave, da smo vse skupaj začutili tudi kot toploto in toplino, zdaj že ne več kovine, pač pa sprejemljivega izpovednega medija. Med svinčnikom in 'švasaparatom' torej z umetniškega vidika ni več razlike...

RAZSTAVE

1984 - Šempeter pri Gorici, Vozila Gorica, Varjenje in umetnost
1985 - Paris (F) Predstavitev v hotelu Continental
1986 - Cerklje, razstavna avla hotela ETA
1986 - Ravne na Koroškem, skupinska razstava
1987 - Nova Gorica, obrtni sejem v salonu MEBLO
1988 - Otlica, Osnovna šola
1988 - Nova Gorica, Cerkev Kristusa odrešenika
1989 - Essen (D) Schweissen Schneiden Messe, svetovni sejem
1989 - Šempeter pri Gorici, Galerija Bažato
1990 - Bled, Hotel Jelovica
1990 - Postojna, Galerija Kocka
1991 - Anhovo, 'Svoboda', Steklana dvorana
1993 - Essen (D), oprema slovenskih razstavnih prostorov
1993 - Cesta pri Ajdovščini, Galerija "R" z gostiščem Štor
1994 - Nova Gorica, Galerija Narodne umetnosti
1995 - Sinji vrh, Umetniki za Karitas, skupinska razstava
1995 - Dvorec Zemono, Umetniki za Karitas, skupinska razstava

1996 - Sinji vrh, Gorjani ustvarjajo, skupinska razstava
1996 - Anhovo, 'Svoboda', Steklana dvorana, skupinska razstava
1997 - Sinji vrh, Umetniki za Karitas, skupinska razstava
1997 - Sinji vrh, Kovina in keramika
1997 - Vipava, Vipavski hram, Skupinska razstava po ex tempore
1997 - Nova Gorica, Obrtni sejem, skupinska razstava
1997 - Ljubljana, Inštitut za varilstvo
1998 - Nova Gorica, avla mestne občine, skupinska razstava
1998 - Sinji vrh, Gorjani ustvarjajo, skupinska razstava
1998 - Sinji vrh, skupinska razstava po ex tempore
1999 - Trst, Italija
1999 - Trbovlje, Dom Franca Salamona
2000 - Ljubljana, Fakulteta za strojništvo
2000 - Ljubljana, Dom španskih borcev, skupinska razstava
2000 - Senlis (F), predstavitev na svetovnem kongresu
2000 - Nova Gorica, občinski praznik, skupinska razstava
2000 - Vipavski Križ, skupinska razstava

JOŽE LIKAR

miloš likar

Pogovarjali smo se z našim triinpetdesetletnim rojakom, profesorjem Jožetom Likarjem, ki živi in dela v Ljubljani. Mnogi na našem koncu ga poznajo, saj je med leti 1974 in 1978 na gimnaziji v Ajdovščini predaval zgodovino in sociologijo.

Takole nam je pripovedoval: "Moji davni predniki po očetovem kolenu so živeli na Gori. Po pripovedovanju so se nekaj mesecev po rojstvu starega očeta odselili od tod. To je bilo leta 1863. Naši hiši se je reklo po domače 'Pri Kalarjevih'. Predniki so se preselili v Mrzli Log v župniji Črni Vrh, občina Idrija. Leta 1903 pa se je na Križni Gori št. 12 rodil moj oče. Po domače se je reklo hiši 'Pri Jošku'. Prejšnji rodovi so jo imenovali 'Pri Golobovih'. Tu je preživel zadnja leta devetstoletne avstrijske monarhije, prvo svetovno vojno in prva leta fašistične diktature. Leta 1931 je pribežal v tedanjo Jugoslavijo. Vzroki so bili tako ekonomski kot tudi politični. V tistem letu so v Gozdu, na pol poti med Otlico in Colom, naši rodoljubi uničili šolo. Uprla se jim je, da bi tujec v teh prostorih potujčeval našo mladino. Moj oče je bil osumljen sodelovanja v tej akciji. Tudi zato je odšel v Jugoslavijo.

Leta so minevala. Odraščal in študiral sem v Ljubljani. Še sam ne vem, kako in zakaj sem vzljubil Goro in kraje, kjer so živeli moji predniki. V letih, ko sem obiskoval še osnovno šolo, sem začel počitnikovati v rojstnem kraju našega očeta, 'Pri Jošku'. Na počitnice na Križno Goro sem prihajal vsako leto v času, ko se je začevala košnja, to je bilo sredi julija. Kar malo čudno se sliši to danes, ko se košnja konča že junija. Pred desetletji se je to godilo skoraj dva meseca kasneje. Srečen sem bil, ker sem se tam družil z devetimi bratranci in sestričnimi, toliko otrok je imel moj stric Janez, ki je gospodaril na tej kmetiji. To so nepopisno lepi spomini.

Spominjam se, da smo jedli kaj preproste jedi. Skoraj vsak dan smo imeli za kosilo mineštro. To je jed, v kateri je kislo zelje, ješprenj, fižol, ocvirki in špeh, pa tudi na pršut niso pozabili. Mineštra je bila gosta in kuhala se je kar precej časa. Za malico, to je predjužnik, smo jedli tako imenovane bleke. Pripravljeni so bili iz moke in jajc. Obilno so bili zabeljeni z maslom. Svojstvene so bile mesne klobase. Podobne so bile pečenicam in bile so brez vsakega špeha. Nekaj časa so jih dimili. Otroci smo bili veseli, ko smo jih zagledali na mizi.

Še o pijačah. Takrat so v trgovinah prodajali nekakšen sadni sok s tovarniško oznako Jaffa. Ko smo ta sok spili, je gospodinja obdržala steklenico; imela jo je za kar precejšnjo vrednost. Vse kar je potem nalila v steklenico, so imenovali jafa. Če so me postregli z navadno vodo v tej steklenici, so dejali, da pijem jafō.

Zanimivi so bili njihovi štedilniki. Pri naših sorodnikih so imeli lep zidan štedilnik na drva še iz

Foto Jože Lipušček

časov med obema vojnama. Dimna cev ni bila speljana navzgor, temveč pod hišo in potem še kakih deset metrov proč. Tam so zgradili dimnik. Naši predniki so namreč stalno živeli v strahu pred požarom. Strehe so bile v glavnem slamnate in to še nekaj let po drugi svetovni vojni.

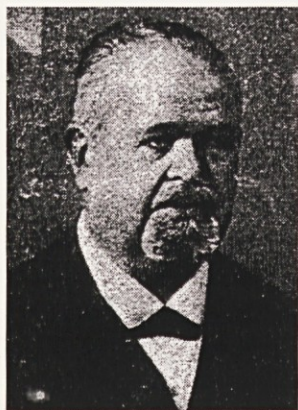
Naši predniki so sejali tudi lan. Sušili so ga v posebnem, s skalami ograjenem prostoru, ki so mu pravili 'tarana jama'. Iz lanu so izdelovali 'tarano platno'. Sena s travnikov niso odvažali z vozom in vprežno živino. Naložili so ga v rjuhe, jih zavezali in odnašali na svoje domove. Rjuha, polna sena, je bil kar težka. Taki 'svezki', kot bi jim danes rekli, so tehtali tudi do 70 kilogramov.

Starejši možje so se ukvarjali z oglarstvom. Kope so pripravljali samo izkušeni oglarji. Moj stric Janez je slovel kot tovrstni specialist. Vsako leto je naredil dve kopi, in to iz manjvrednega lesa, ki ga je nabral v svojem gozdu.

Zelo skrivnostno se mi je zdelo tudi globoko brezno, v katerem se obdrži led skoraj do začetka poletja. Močni moški so se spuščali v brezno, sekali led in ga potem odnašali s posebnimi nahrbtniki. V poznih večernih urah, ko je bilo nekoliko hladneje, so ga odvažali v Trst in v Gorico. Led so uporabljali gostilničarji in mesarji, ko hladilnih naprav še ni bilo. Led iz brezna jim je prišel prav tudi leta 1907 ali 1908, ko je bila strašna suša in so ga sekali za živino, saj ni bilo vode daleč naokoli. Brezno so poznali pod imenom Likarjeva jama, tudi kalarjev ledenik, ali lednik na Uškem. Bilo je na zemljišču našega starega očeta - Kalarja."

FRAN KRAPEŽ – LEGENDARNI KAVARNAR LJUBLJANSKI

miloš likar

Na novega leta dan novega tisočletja (1. januarja 2001) bo minilo 137 let, odkar se je na Otlici rodil Fran Krapež. Ta sodi med petindvajset najpomembnejših obrtnikov na Slovenskem, ki so vtisnili močan pečat v naši preteklosti. O tem piše Rudolf Andrejka (1880 do 1948) v svoji knjižici 'Znameniti slovenski obrtniki v letih 1575 do 1940'. O našem rojaku Krapežu med drugim takole pravi:

"Sredi preteklega stoletja je bilo življenje na Otlici zelo bedno. Bedno so živeli tudi pri Krapeževih. Mladi Franc se je podal v Gradec, kjer se je izučil čevljarstva. Po opravljeni učni in pomočniški dobi se je napotil v Ljubljano. Odprl je čevljarско delavnico in to na Trubarjevi ulici številka 1. Zanimivo, vse bolj ga je mikala gostinska obrt, čeprav je v čevljarstvu dosegal uspehe in priznanja. Leta 1889 je obrt opustil.

V naslednjih letih je prevzel več gostinskih obratov v Ljubljani, jih preuredil, dal jim slovenski prizvok. Odstranil je vse nemške sledi. Leta 1920 se je nudila Krapežu prilika, da prevzame v Ljubljani nemško restavracijo 'Kazina'. Z mladeniškim navdušenjem se je lotil preureditve starih in zakajenih kazinskih prostorov. Kavarno je dal okrasiti z umetniškimi freskami mojstra Vavpotiča. Z izbranim okusom je preuredil zlasti restavracijski vrt. Polno luči in vesela slovenska plesna godba je privabljala vse več Ljubljancev.

S tem svojim delom, ki ga je poleg osebnega truda stalo mnogo sredstev, je postal Krapež eden glavnih pionirjev modernega kavarništva in gostilničarstva v takratni Ljubljani.

Bil je ustanovitelj gostinsko nadaljevalne šole. Umrl je 11. aprila 1935."

GOLAKI KLIČEJO*

edmund čibej

*Na gore, na gore, na strme vrhe,
tja kliče in miče in vabi srce.*

Potovanje po gorah ni vedno prijetno in hvalevredno. Ako je potnik tako srečen, da zadene na lep, ugoden dan in če priroma v pravem času na določen kraj - in če je doživel na gori - mlado jutro, to je že velik korak do pravega uspeha, do pravega doživetja. Največja sreča za hribolazca je to, če v jutranjem azurno čistem zraku pričakuje tam na višavah - sončni vzhod!

Ves zamaknjen opazuje zlato oblo, ki počasi in polagoma leze izza neznane gore in že obseva najvišje vršace gora, ki se smelo kopljejo v njeni zlati masi. Človek je čisto razočaran; ko gleda z lastnimi očmi ta novi svet, ki ga je ustvarila naša mati zemlja v neznanem času.

Foto arhiv društva Gora

Milijone in milijone let je bilo treba, preden je nastala ta raznolika zemeljska preobrazba, in koliko časa je bilo potem še treba, preden so nastale te raznovrstne in mogočne tvorbe? Ako tehtamo in opazujemo razne tvorbe in oblike, ki so nastale na naši zemlji, preko milijone in bilijone let, so najizrazitejše one visokih gora; - in one, vesoljnega morja?

To so gore, to so visoke gore!

Tu ne bomo naštevati raznovrstnih čudes, ki se vidijo z visokih gora, temveč se bomo omejili na naše lepe gore - na Golake, na Čaven, Kucelj, na Zeleni Rob..., z eno besedo - na gore Trnovske planote. Te preštudirati, te preiskati, in te do pičice popisati, to naj bo naša naloga, naš smoter, naš cilj!

Ne tvorba tukajšnje zemlje, ne rastlinstvo, niti živalstvo, niti ozračje tukajšnjih gora se ne da primerjati onemu iz doline, še manj iz sosednjih alpskih dežel. To so pač neverjetne razlike. Tvorba zemlje v Trnovski planoti je *kras* brez vode, s svojimi podzemeljskimi jamami in globelmi! Rastlinstvo in živalstvo je pa povsem alpsko. Ozračje, klima, temperatura naših gora je pa tako različna, da ne vdobimo kmalo kaj enacega.

Poglejmo malo na ozračje: Ali mislite, da je vrisk, oziroma ukanje fanta iz doline, ki ga izraža iz svojih ljubezniipolnih prsi, ko v tihi noči rajža k svoji krilatici, enake onemu na gori? - Nikdar! - Na gori doni ta ljubezenski pozdrav povsem drugači, tam gori brenči ta pozdrav kakor nebeške orglice! Ali mislite, da naš slavček ali strnadek iz doline žvrgoli enako onemu na gori? - Nikoli! - Prvič poje oni na gori za 'terco' više od onega iz doline, in drugič poje Gorjanček vse bolj milejšje in bolj ubrano.

Najboljši gorski pevec in kralj gora je pa drozeg - tudi devetovižnik imenovan. Ta ptič kaže največjo razliko in največjo vrzel med goro in dolino. V dolini sploh ne poje, gora mu je raj. Tam udari z vso močjo in z vso strastjo na svoj 'inštrument', in pesem se mu izliva in tone v raznih napevih in akordih tako angelsko lepo, da človeka kar omami. Če ga pa vznemiriš, zabrusi ti psovko: hudič, hudič, hudič - in odleti na drugo smreko. Tu je on doma; gora je njegov raj!

Če pa imajo gore tako privlačnost do tih malih in nežnih stvari, kaj pa naj rečemo o človeku? Naj navedemo znanega, krepkega moža, ki je prekaljen v vsih življenjskih razmerah, in je bil že 103 krat na Golaku, pa želi in trdi, da pojde še, ker vsakikrat, ko potuje na to goro, vidi nekaj novega, nekaj lepšega in nekaj privlačnejšega. Starejša gospa mi opisuje in razlaga - 'magično moč' - naših gora. Moč, kateri se ne da ustavljati; ko pride na goro, se počuti lahko, veselo in prerojeno. To je slutnja, nagon; to je naravni nagib, ki ga hočemo doseči. Še druga ženica ne more prehvaliti zdravilnih zelišč, zdravilnih čajev z Golaka. Tu naj omenim samo mah, tako imenovan 'pljučni čaj' ali tudi 'islandski lišaj', ki raste samo na Golaku, in ki izvrstno deluje proti sušici (jetiki). Ta čaj je vreden največje pozornosti, ker njegovo zdravilno moč so poznali že stari ljudje. Kdo bo naštel vse hudostrupene rastline in vse one zlatavredne čajevne našega Golaka?

In sosedova Mica pravi, da nikjer ni tako lepo in nikjer tako lušno, na tem grešnem svetu, kot na Golaku. Tam je življenje doma, tam je svet brez greha, lahko odneseš na Golak kak navaden prigrizek, se ta jedačca spremeni v okusnejši založaj; - in ako prineseš tu sem čutarico kakega žvižnjevca, se ta spremeni v finega vipavca. Tu je vse hujše, kakor ono v Kani Galileji. Zato je treba to našo lepo goro večkrat obiskati in ne samo enkrat; - ker enkrat je nobenkrat, trdi naša Mica.

To je privlačnost naših lepih gora! To je mogočen in dragocen prispevek in očeviden dokaz, ker iz njega odseva ljubezen do prirode in iskrena želja, drugim pripomoči do uživanja večnolepe gorske prirode.

Kaj pa razgledi naših gora? To se ne da popisati, to je treba videti, gledati in opazovati. Stopi na Golak in zavriskal bodeš od same ginjenosti! Tam v daljavi visoke gore. Okrog nas in pod nami sam gozd, Trnovski gozd, ki se imenuje biser jugoslovanskih gozdov. Tam suhi Kras - brez vode; pa z izvrstnim teranom. Tam prelesni Kvarner; zopet tam bajno lep Jadran; lepa Vipavska dolina, krasna Furlanska nižina; in vse tam doli - do samih lagun - in še naprej - do kraljice morja, - do pravljičnih Benetk. Tam na severozahodu Tolminska, dežela velikih pesnikov in njena - 'bistra hči planin' - deroča Soča! - in še - in še.

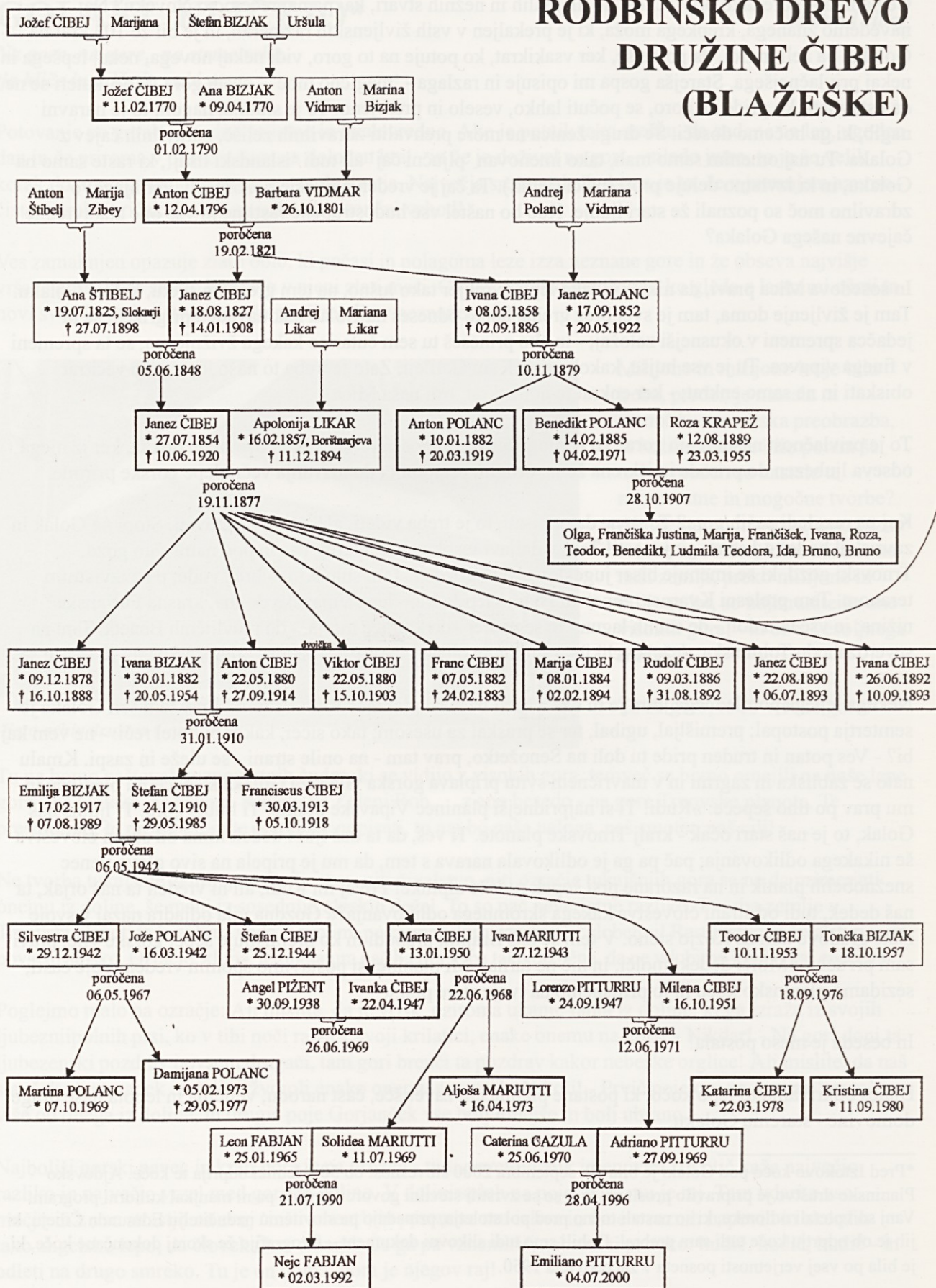
Nekega lepega pomladnega jutra je tu okoli šetal naš vrli planinec Rudi Brajnik. Prav tam vrh Golaka je semtertja postopal; premišljal, ugibal, ter se praskal za ušesom; tako sicer, kakor bi hotel reči: - ne vem kaj bi? - Ves potan in truden pride tu doli na Senožetko, prav tam - na onile strani - se uleže in zaspi. Kmalu nato se zabliška in zagrmí in v mavričnem svitu priplava gorska vila izza Golaka k spečemu planincu in mu prav po tiho šepetá: »Rudi! Ti si najpridnejši planinec Vipavske doline. Ti ljubiš gore, Ti ljubiš naš Golak, to je naš stari očaj - kralj Trnovske planote. Ti veš, da ta naš ljubi dedek nima od strani človeštva še nikakega odlikovanja; pač pa ga je odlikovala narava s tem, da mu je pripela na sivo glavo venec snežnobelih planik in na razorane prsi šopek rudeče alpinke! Povej mi Rudi, ali ni vreden ta naš orjak, ta naš dedek, tudi od strani človeštva kakega skromnega odlikovanja?« Gozdna vila odjadra nazaj v svoje zlate gradove tam za Kozjo steno. V tem se naš Brajnik prebudi in ko premišljuje šepet gorske vile, pravi sam pri sebi: »Molči dedek, molči, in nič ne tarnaj! Mi planinci si postavimo spomin vreden tvoje časti; sezidamo planinsko kočó in jo pritisnemo na tvoje stare prsi.«

In beseda je meso postala!

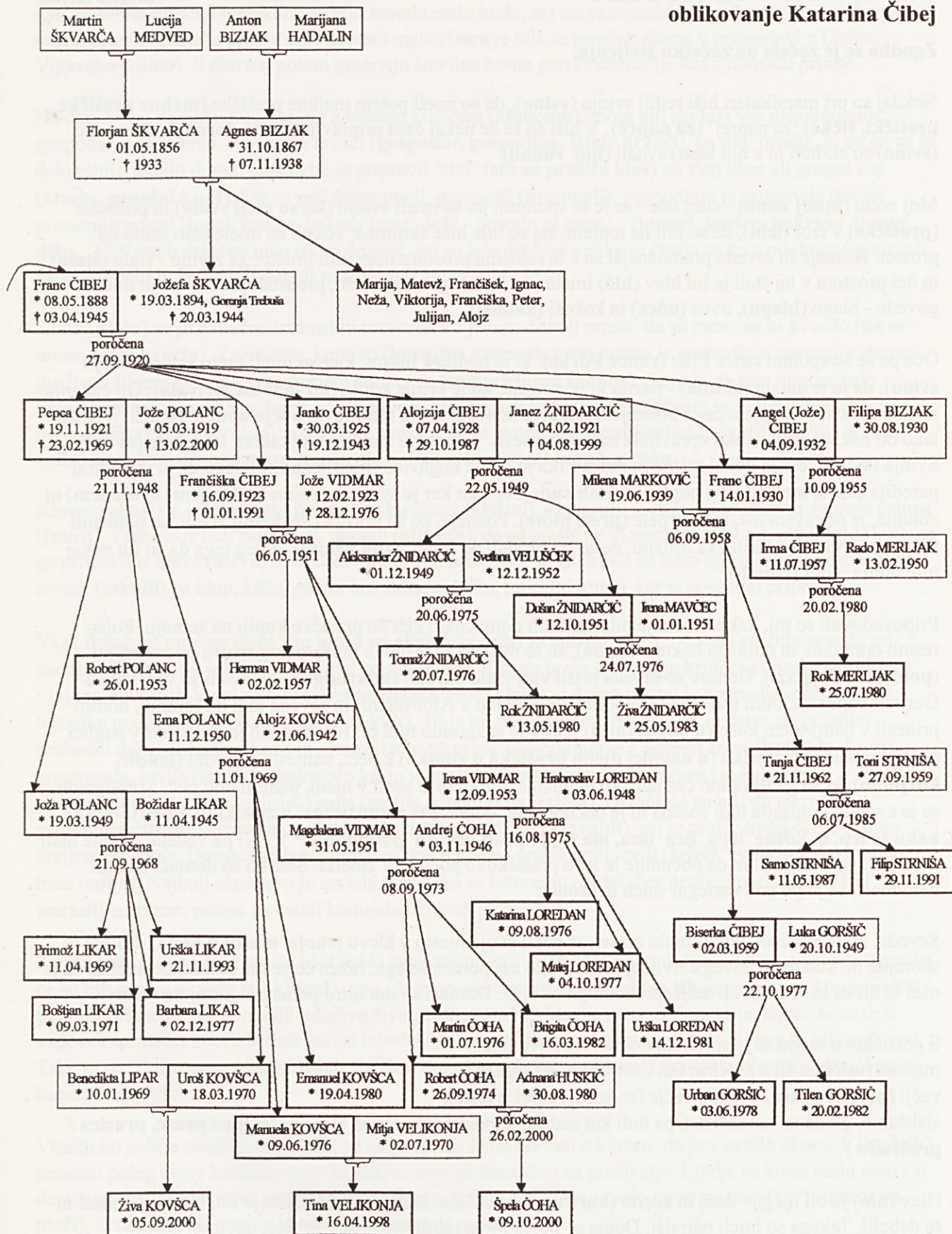
Danes odkrivamo to lepo kočó, ki postane planincem zavetišče, čast narodu, veličina in lepota naše drage domovine - staremu Golaku.

*Pred Iztokovo kočó pod Golaki je bila 10. septembra 2000 slovesnost ob 50 - letnici odprtja te kočé. Ajdovsko Planinsko društvo je pripravilo proslavo, kjer so se zvrstili številni govorniki, seveda pa ni manjkal kulturni program. Vanj so vpletali odlomke, ki so nastali točno pred pol stoletja, pripadajo pa slovitemu nadučitelju Edmundu Čibeju, ki jih je ob odprtju kočé tudi sam prebral. Dobili smo tudi slikovni dokument - fotografijo že skoraj dokončane kočé, ki je bila po vsej verjetnosti posneta v začetku leta 1950.

RODBINSKO DREVO DRUŽINE ČIBEJ (BLAŽEŠKE)

Podatke zbral Frenk Čibej,
oblikovanje Katarina Čibej

TISTA OD PRAŠIČKA

brigita slejko

Zgodba se je začela na začetku življenja.

Nekdaj so pri marsikateri hiši redili svinjo (**svino**), da so imeli potem majhne prašičke (**méhne prešičke, prešički, šičke**) 'za naprej' (**za napré**). V hiši so se že nekaj časa pripravljali na ta dogodek. Za svinjo (**svino**) so skrbeli in z njo lepo ravnali (**lpú runali**).

Moj nono (**muđj nono**) - stari oče - se je še spomnil, ko so imeli svinjo (**kđ so meli svino**) in prašičke (**prašičke**) v izbi (**izbi**), da so bili na toplem; saj so bile hiše skromne, včasih so imele celo samo en prostor. Kasneje in seveda premožnejši so k bivalnemu prostoru dogradili prostor za živino - štalo (**štalo**) in del prostora v tej štali je bil hlev (**hló**) imenovan, namenjen prašičem, preostali prostor pa je imelo govedo - blago (**blagu**), ovce (**uóce**) in kokoši (**kakuši**).

Oče pa se še spomni rance Frke (**rance Fđrke**), ki je hodila k hišam, kjer so imeli brejo svinjo (**brejo svino**), da jo je ahtala (**ahtala**) - pazila in pomagala, ko je svinja kotila (**kđ je svine strivala**). Ob čakanju na dogodek si je krajšala čas s pletenjem nogavic iz ovčje volne (**žuokov z uóčje uóne**). To delo ji je šlo tako od rok, da ga je lahko opravljala tudi v dremežu. Tako se je zgodilo tudi takrat, ko je bila pri naših. Svinja (**svine**) je bila dokaj mirna in ranca Frka je pletla nogavice (**pledla žuoke**), tako da je do zjutraj naredila skoraj meter dolgo nogavico (**dóh ruđr**), vendar ker je svinja s svojim kruljenjem (**krulenem**) ni zbudila, je nogavica ostala brez pete (**prezi piđte**). Pozneje, ko so prašički že dovolj zrasli, so pomenili tudi pomemben del zaslužka družini, če so jih prodali na semnju (**na sđmni**), poleg tega da so jih nekaj tudi doma redili (**runali**).

Pripovedovali so mi, kako veselo je bilo na tistih domačijah, kjer so prašičke kupili na semnju. Poleg resnih opravkov in dobrega nakupa (**kupa**), so se možaki še resno in možato pogovorili ob kozarčku (**po méni uđb glaži**). Domov so seveda prišli vsaj malo okrogli (**uđkruđgli**). Ponavadi so vse, kar so Gorjani kupili v Dolini (po Vipavski dolini ali pa samo v Ajdovščini) in seveda tudi na semnju, domov prinesli v nahrbtnem košu (**u uđpđrtniki**). Tako se je zgodilo tudi pri tisti hiši, ko je gospodar v naglici položil prašička v zibelko (**u nagđlci dienu prašička u zibuko**) k peči, namesto v predal (**ladđlc, kđrjuđlo**), ki so ga navadno čez dan, ko najmanjši otroci niso spali v njem, pahnili pod peč. Mimogrede se je s semnja oglasila tudi sosedka in je občudovala 'domačega najmlajšega' v zibelki (**u zibeli**). - ("O, kaku je lep, o, kđšne lepa lica ima, ma sej je prou uđčidti poduđbđn!") - Ni pa vedela, da ima mati najmlajšega v naročju in da občuduje le po prašičkovo podobo v zibelki. Šele ko so domači opazili nerodnost, se je po izbi razlegal smeh in krohot.

Seveda, ko je prašiček (**šičk**) malo zrasel, je dobil svoje mesto v hlevu (**suoje mestu u hlevi**). Potem se skorajda do konca njegovega življenja ni zgodilo kaj pomembnega, razen če se mu je kdaj posrečilo, da je ušel iz hleva in se po svoji želji sprehodil po okolici. Domači so mu hitro pomagali nazaj na varno.

S prašičkovo rastjo se je spreminjalo tudi njegovo ime: majhen (**mičken šičk / šička**; (sr. spol) **svence / svinca**), večji (**priešč, prasc / svine**), večje (sr. spol) (**viđči svene**), slabšalno, glede na umazanost, pa tudi kot slabšalno poimenovanje za človeka (**svine / prasc, prasica / praščuđn**).

Hlev (**hló**) je bil njegov dom in korito (**koritu**) pribežališče. Bolj ješč (**jěšč**), kot je bil, hitreje je rastel in se debelil. Takega so imeli najrajši. Doma so poleg mesa rabili tudi mast, zabelo, ocvirke, zaseko, košenino in panceto (**zabelo, uđcvidrke, zasko, košenino, panceto**).

Kakor so se domači veselili prvega njegovega dneva, še z večjo nestrpnostjo so pričakovali njegov zadnji dan, posebno otroci. Gospodinji je bilo seveda malo hudo, saj sta se s prašičem srečevala vsakič, ko mu je nosila hrano. Hrane je bilo včasih izredno malo (Gora je bila še posebej skopa v primerjavi z Dolino - Vipavsko dolino). S čim naj potem preživijo številne revne gorske domačije kot z domačo prirejo.

Na dan, ko so domači dogovorjeni z vaškim klavcem (**klaucdm**), mora biti pri hiši vse pripravljeno: gospodar, gospodinja, vsaj štirje držači (**gospodar, gospodine, štirje držači**), pa tudi orodje, ki so ga za to delo rabili, je bilo doma. Gospodar je pripravil 'stol' (**stó za prešiče klđt**) ali vsaj klop ali gnojni koš (**kluđp, gnuojni kuoš**), kar so pač doma imeli, premogli (**premogli**), gospodinja je pripravila dovolj primernih posod [lonci, kozice, bakren kotel, deže - posode za mast,... (**luonci, kozice, bakriđn kuotu, diže**,...)] Včasih držačev niso iskali drugod, saj so bile družine velike in fantje so že z majhnega poprijeli za vsako delo in ko so bili dovolj močni, tudi za tako, kot je to.

Klalo (**klalu**) se je navadno v zimskih mesecih, ko je bilo dovolj mrzlo, da se meso ne bi kvarilo (**de se mesu nđ bi kvarlu**). Za pogum, korajžo (**korajžo**) in seveda proti mrazu je gospodinja postregla zbrano družbo s šilcem žganja - s štamprlom šnopca (**s štampđrlnom šnopca**). Seveda ob tem ni manjkalo krepkih pripomb na račun dobre gospodinke in rejenega prašiča. Klavec (**klauc**) in držači (**držači**) so se potem odpravili v hlev (**hló**) in privlekli prašiča, ki se je upiral z vsemi štirimi in krulil in cvilil (**krulu, cvilu**) na vso moč, vendar vse zama, da bi jih ugnal, užugal (**ugnó, užugu**).

Klavec (**klauc**) si je pomagal s posebnimi kleščami (**klěšmi**), s katerimi je zagrabil prašiča za zgornjo čeljust (**čelust**), s tem se je tudi zavaroval, ubranil (**ubranu**), da ga prašič ne bi zagrabil z zobmi, uklal (**ukló**). Ko so ga privlekli iz hleva (**hléva**) in iz štale (**štale**) ven pred hišo, so ga držači na hitro spodnesli (**spodniesli**) in zvrnili (**zvrnili**) na klop, kišto, gnojni koš (**kluđp, kišto, gnuojni kuoš**), kar je gospodar pripravil.

Vsak držač 'je imel na skrbi' (**je jđmu na skrbi**), je držal za eno od nog, močnejša sta bila seveda pri zadnjih, če pa je bil še peti, je poprijel za rep (**riđp**). Klavec je vreseččega in krulečega prašiča poskusil vsaj malo umiriti. V eni roki je še vedno držal klešče (**klěše**), v desno pa mu je gospodinja ob pravem trenutku podala nož za klanje (**nóšć za klđt**). To je bil poseben nož, dolg, ozek in oster, da je lahko prebodel debelo prašičjo kožo in prerezal žilo na vratu. Gospodinja je v bakren kotel (**bakriđn kotu**) prestrezala, lovila (**lovila**) odtekajočo kri in jo mešala z mešnikom, polentarjem (**měšđnkđm, polentarjem**), da se ni sesirila, zjedla (strdila, koagulirala) (**zjéla**). Držači, ki so bili do takrat v pripravljenosti, so še trdneje poprijeli (**poprimli**), zgrabili (**zgrabli**), saj je prašič trošil svoje zadnje življenjske moči. Domači se radi pohvalijo, kako glasno prašič kriči, cvili (**kđrči, cvili**) in kako močno brca (**cđba**). Najbolj zanimivo je seveda takrat, ko se kateremu od držačev prašičji parkelj (**prašiči parkđl**) izmuzne, potem ga ostali komajda še ukrotijo.

Zgodilo se je celo, da je prašič ušel (**ušó**) svoji zadnji uri, pa vendar ne za dolgo... To se je seveda zgodilo, če so bili možje okajeni (**uokđjeni**) in se jih je prijel štamprček preveč (**se jih je primu an štampđrlčć priueč**). Vemo pa, da je prašič trdoživa žival, zato mora biti klavec zelo izurjen, in le najboljše se drži vzdevek 'prašičja smrt'. V naši vasi je bil včasih Čibejc (**Čiběc**), mojster tega dela. Klavci so bili vseh vrst. Taki, ki so 'klali strašno dolgo' (**klali strđšnu dogu**) - prašič ni in ni hotel izpustiti svoje duše, držači pa so komaj še zmogli.

Včasih ko je bila revščina in lakota, so se govorice širile po vasi o klavcu, da je v svojih škornjih (**budťih**) prinesel poleg svoje koščene noge še kakšen košček domačim za preživetje. Ljudje se kljub temu niso kaj dosti hudovali, so pa imeli priliko pripovedovati, kako se je klavcu cvrlo meso na peči (**cvrlu mesu na pieči**), ker je pozabil nanj in je obnemogel zaspal na topli peči.

Kasneje se je vedno več ljudi poskušalo s tem delom, saj je primeren čas zahteval klavca na več mestih. Tako se je tudi naš stari oče opogumil. Domači so bili dovolj pogumni in vztrajni, le sin je godrnjal, da je ta reč nekam dolga, saj je verjetno v nespretnosti stari oče zgrešil prašičevo žilo na vratu. (**"Pe béži še ti an cét klđ !"**) - "Pa daj / pojdi še ti nekaj časa klat!" ga je zavrnil. Kasneje je sin pri tem delu imel bolj spretno roko in je kar lepo število domačih prašičev obdelal (**uobđelu**). Ko se prašič umiri, je čas za drugi štamprlček (**štamprlček**). Gospodinja gre s 'kačjo slino' spet okrog vseh, ki so karkoli pomagali pri držanju.

Sedaj se začne spet resno moško delo, kakor pač gospodar ukaže. Drugače je, če prašiča smudijo (**smudijo**), drugače če ga parijo (**parjo**), drugače spet če ga derejo (**dierejo**). Včasih so ga smudili s škopnikom slame (**škupnikđm slame**), tako so se scvrle tudi vse prašičje ščetine (**šetine**). Treba je bilo seveda paziti, da ognja in vročine ni bilo preveč in bi se meso kasneje pokvarilo. Danes najpogosteje prašiča parijo z vrelo vodo (**parjo z urélo uado**), še prej pa ga posipajo / potrosijo s kalafonijo (**potruđsjo s kalafonjo**). Na malo daljših verigah / ketnah / žlajdrah (**kiđtnah, žlajdrah**) ga možaki spustijo v krop / vrelo vodo in ga najprej kar z njimi odrgnejo ščetin (**šetin**). Kaj hitri morajo biti, da se prašič / prašičja koža ne zapari (**zapari**), ker bi se koža preveč oparila in deformirala.

Kasneje ga zopet dvignejo na lojtro / trage (**luđjtro, trage**) nad korito in nadaljujejo z oblivanjem z vročo vodo. Vrela voda in kalafonja razžreta ščetine, možaki si pomagajo pri strganju z ostrimi noži (**nóšči**). To delo je bolj ali manj podobno brivskemu, le da je brivec več in da se prašič ne bo mogel postavljati s svojo lepoto. Ta čas se prašiča tudi sezuje (**sđzuje**), - s kleščami ali drugim ostrim predmetom mu snamejo roževinaste parkeljce, mesar pa mu poveže rano - ureznino na vratu, da odtekajoča kri (če je je še kaj) ne bi mazala lepota. Po takem delu je prašičje meso resnično čisto.

Za to delo uporabijo najraje kišto / trugo / gnojni koš (**kišto, trugo, gnuojđn kuoš**), kjer so prej prašiča pridržali in zaklali, le da so to sedaj obrnili in prašiča položili na veliko lestev ali trage (**luđjtro, trage**), ki so jo postavili nad korito. Včasih je imel kišto za prašiča (**kišto za prešiča**) v soseščini Zuta Žigonov (**Zuta Žguđnov**) in jo je po vasi posojal, šele kasneje so si jo ljudje naredili za svojo uporabo ali pa so uporabljali kaj podobnega. V obeh primerih očiščenega prašiča položijo na 'stol za klat' (**sto za klđt**), lahko tudi na improvizirano mizo tako, da ima prašič trebušno stran spodaj. Včasih je bilo to še posebej zanimivo za vso družino, posebej za otroke, ki so lahko dopolnjevali svoje znanje iz anatomije, spoznavali so posamezne organe in jih primerjali s človekovimi, saj pravijo, da je prašič podoben človeku...

Klavec - sedaj že mesar, je ob lepem vremenu nadaljeval z delom zunaj pred hišo, ob vremenu s padavinami pa so delo prenesli v najprimernejši prostor - to pa je bila kuhinja (**kuhna**), saj drugega primernejšega prostora domačija ni imela.

Mesar začne z delom. Zareže z ostrim nožem (**nóščđm, nóžđm**) po hrbtu v kožo (**kuđžo**) in špeh (**špieh**), tako da zazija / se raztegne (**zazja**) reža, po kateri lahko zopet hvalijo ali pa grajajo prašiča in posredno tudi gospodinjo, kako mu je stregla. Debelejši špeh je pomenil tudi več maščobe / zabele (**zabéle**) za družino. (**"Dva pđrsta špieha !"**) - to je bilo že pravo bogastvo. Otroške oči iz časov revščine so si to razlagale čisto po svoje. Svoja dva prstka kazalca so stikale skupaj s konicama in si predstavljale 'dva prsta špeha' - seveda po dolžini prstov - in videti je bilo ogromno in lakota je bila na videz že skoraj potešena. Ko pa so primerjale potem s prašičjim špehom, so razočarane spoznale, da je resničnost veliko bolj kruta, kot so jo same videle. Mesar je namreč meril 'dva prsta' z debelino dveh prstov odrasle roke, ponavadi je to še pokazal - kazalec in sredinec je iztegnil in stisnil enega k drugemu.

Ker nož ni mogel mimo kosti / reber (**riđbđr**), si je pomagal s posebno sekirico in lesenim batom (**skiđrco, lesiđndm bđđm**), s katerim je udarjal po njej, da je presekala ob hrbtenici reberne kosti in kost v medenici. Za Čibejca (**Čibéca**) pravijo, da je bil tak mojster, da je enega prvih delov iz prašičevega

trupa potegnil 'ta sladko prato' (**ta slōtko prato**) - ribico. Gospodinja je med tem časom že morala kuhati polento (**poliōnto**) in tako je še scvrta sladko prato na maščobi, da je bila polenta zabeljena z ocvirki (**poliōnta zabelena z uđcvīđrki**). Čibejcu (**Čibēcu**) pa nobena polenta ni bila preveč zabeljena. Tako je bil prašič odprt (**uotpōrt**) in mesar je nadaljeval z razkosavanjem. Za dele telesa, ki so bili v notranjosti, se je reklo, da jih je vzel ven (**jih je uziđu uđn**).

Tako je najprej odrezal prato (**prato**) in 'ta sladko prato' (**ta slōtko prato**). Sledilo je najbolj delikatno in natančno delo - v nečke (**u đnčkiđ**) je bilo treba previdno potegniti, ločiti od ostalega mesa drobovje - čeva (**čēva**). Ponavadi je mesar prerezal požiralnik (**požiraudnk**) in v zadnjem delu (**ret**), da je danka (**danka**) ostala cela. Tisto, da sem bila ravno jaz največkrat pri čiščenju in pranju čev, vam pa raje ne povem... Domači, najbolj potrpežljivi in vztrajni, so se lotili čev (**čēv**). Očistiti jih je bilo potrebno vse maščobe - pobrati vso čevsko mast (**pobrđt usuđ čēusko mast**). To se je potem zrezalo in scvrlo (**zrezalu in scvđrlu**). Nekaj od tega se je porabilo za mulce (**miulce**), gospodinja jih je hranila tudi za špehovko (**špehouko**) za pusta.

Mesar je med tem časom 'vzel ven' še jetra, ledvici, vranico, pljuča (**jōtra, ledvica, uranco, pliuči**). Pri jetrih je takoj odrezal žolčnik - žolč (**žōč**), da se ne bi žolčni mehur - mošnjček z grenko tekočino pretrgal in 'umazal' jeter, ki potem ne bi bila več užitna. Gospodinja je del jeter zrezala med prato in scvrta, da je bila polenta dobro zabeljena, vsaj tisti dan, na dan kolin. V manjši lonec (**luonc**) se je z zajemalko (**s šiđrđrco**) pobralo kri, ki je še ostala na mesu, glavo je mesar odrezal, presekali; možgane pa je gospodinja (kot cvrtnjak) z jajci scvrta otrokom za priboljšek.

Na vrsti sta bila pršuta in plečeti (**pōršute (pl.) in plečiđta**). Treba ju je bilo lepo obrezati - oblikovati - obdelati, obrezati špeh in odrezati parkelj (**uđbrēzat špieh, uđdrēzat parkle (pl.)**). Tako so pršute in plečeta obdelovali včasih na področju Gore. Pršuta je bila brez špeha in brez parklja (tako se je mesnina s tega področja ločila od mesnine s Krasa, Vipavske, Primorja). Od mesa so ostala še rebra, zajec (kost prsnica in meso) in salo (**riđbra, zajc in salu**), ki so ga dali v škaf (**škđf**). Kos sala so dali sušiti, da so imeli za mazanje obutve - 'za bote mazat' (**za buđte mazat**) (najprej so jih namazali s sajami, potem s salom, da so se svetili). Ostalo so s čevsko mastjo scvrli.

Od prašiča je ostal na stolu samo še špeh. Tega so položili na posebej pripravljeno mesto v shrambi, kjer so solili mesnino. Nanj so pokladali (polagali) posamezne nasoljene kose mesa. Nekateri so solili tudi v salamornici (**salamuđrđnci**) - v slanici. Manjše kose so solili seveda manj časa - en teden, večje - pršute in plečeta pa šest tednov. Mesnina je morala še skozi dim, da se je ohranila, da se meso ni pokvarilo, da se ni 'užavtvalo' (**užautvalu**).

Obrezke od mesa in nekaj špeha so na lesenem plohu (**pluohi**), deski - kosirju (**kosirju**) zrezali - sesekali (**ssekali**) za klobase, nekaj 'frišnega špeha' (**frišōnga špieha**) so sesekali v košenino (**so ssekali u košenino**), ostali špeh pa so okadili (**uđkadili**) in posušili, potem pa zrezali v zasko (zaseko) (**zasko**). Včasih seveda niso še poznali mesoreznice (**mašin**). Pri naših so jo imeli med prvimi v vasi v času pod Italijo. Glavo so potem skuhali in s krvjo in drugimi dodatki uporabili za izdelavi primorskih krvavic - mulce (**miulce**).

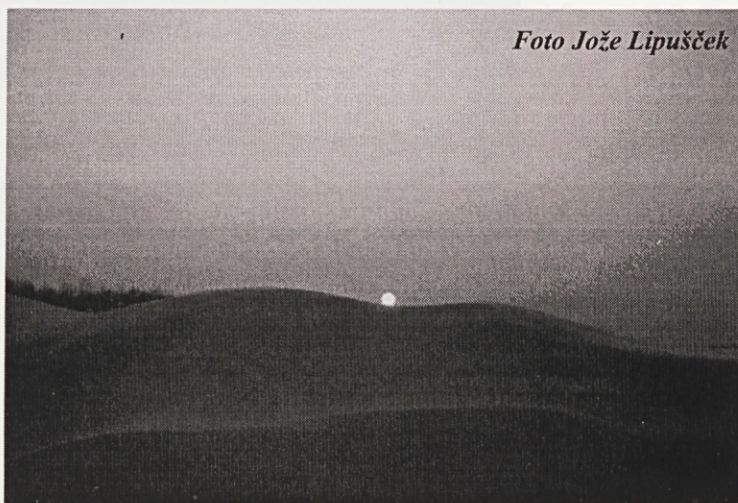

Foto Jože Lipušček

MULCE - KRVAVICE NA PRIMORSKI NAČIN

Mulce (**miulce**) so povsem drugačne krvavice, kot jih poznajo na Kranjskem in Štajerskem. Da pa bi vsaj v besedi okusili to dobroto, prilagam recept.

Potrebujemo:

- 1 svinjska pljuča
- 2 kg svinjskega mesa (kuhana glava) in maščoba
- čebula, peteršilj, majaron
- 1 kg belega kruha (sredica), koruzna moka (poparjena po potrebi)
- 1 l mleka
- 1 1/2 l krvi
- 1/2 kg rozin, pinjoli, jabolka, cimet, moškatni orešček, naribana limonina / pomarančna lupina
- sladkor po vašem okusu
- čreva (očiščeno svinjsko debelo črevo)

Priprava:

Najprej pljuča skuhamo. Posebej skuhamo meso (svinjsko glavo) z jušno zelenjavo (peteršilj, čebula...). Ko je meso mehko, juho odcedimo. Pljuča in meso zmeljemo z mesoreznico, temu dodamo z mlekom oparjen kruh, rozine, pinjole, cimet, naribano limonino/pomarančno lupino in ostale dišave. Sladkamo po okusu in posolimo. Vse skupaj zmešamo, da se posamezne sestavine enakomerno porazdelijo in nastane gladka masa. Če se nam zdi, da je zmes preredka, dodamo nekaj oparjene koruzne moke. Nazadnje prilijemo kri in premešamo. Maso vlijemo v dobro oprana čreva, vendar le do polovice; kajti če je prepolno, lahko pri kuhanju počijo. Na obeh koncih črevo zapremo – 'zašpalimo' (**zašpalmo**). Pokladamo jih v vročo vodo in paziti moramo, da voda komaj vidno vre, sicer bi čreva popokala. Kuhamo približno 45 min, potem jih previdno poberemo iz vode in jih pustimo, da se ohladijo. Preden želimo z njimi postreči goste, jih spečemo. Mulce ponavadi postrežemo kot slaščico.

Od celega prašiča tako rekoč ni ostalo prav nič neuporabnega razen ščetin in parkeljcev na koncu parkljev. Kožo so dodali v kožne klobase - kožar'ce, krotegine (**kuđzarce**, **krotegine**). Če pa so prašiča drli, je koža ostala ali klavcu za delo ali pa so jo nesli prodat in vredna je bila toliko, da so zanjo lahko kupili mladega prašička.

Tako smo spet na začetku zgodbe.

Foto Jože Lipušček

NAVADNA BODIKA

(*Ilex aquifolium* L.)

elvica velikonja

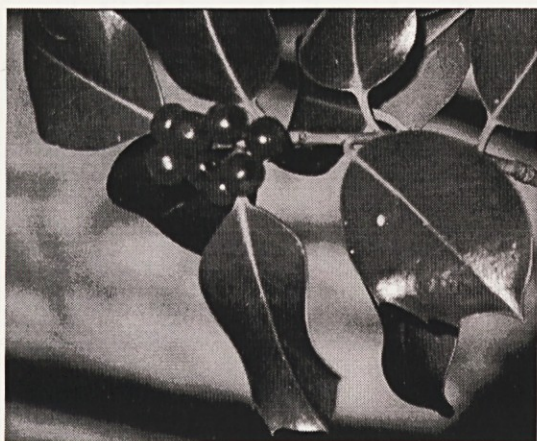
Malo je listavcev, ki obdržijo tudi v zimskem času svojo zeleno obleko. Eden izmed njih je bodika ali božji drevc. Bleščeči temnozeleni listi z nazobčanim robom in trnatimi zobci so ji dali ime bodika, ime božji drevc ali tudi božji les pa je povezano z božičnim časom, ko s svojimi lepimi listi in živordečimi jagodami krasi naše domove.

Bodiko najdemo v naravi največkrat kot grm, nemalokrat pa tudi kot drevo, ki zraste ponekod krepko nad pet metrov. Lep primer je gozd Panovec pri Novi Gorici, ki je eno izmed največjih nahajališč bodike pri nas. Sicer pa jo najdemo predvsem v podrasti bukovih, jelovo-bukovih ali hrastovih gozdov, kjer ji krošnje dreves poleti delajo senco, nudijo potrebno vlažnost, pozimi pa jo ščitijo pred prehudim mrazom. To, da se dobro počuti tudi v senci, ji daje prednost pred mnogimi rastlinskimi vrstami. Njena prednost je še v tem, da lahko fotosintetizira tudi pozimi. Glede tega je podobna drugim vednozelenim rastlinam s podobno razširjenostjo, med njimi širokolisti lobodiki (*Ruscus hypoglossum* L.), ki tudi raste v Trnovskem gozdu.

Za nahajališča bodike na severni strani Trnovskega gozda sta mi povedala Roman in Zlatko. Oba sta lovca in v gozdu kot doma. Roman ve zanjo v Govcih, kjer raste kot grm. Ob božičnem času si nekaj vej prinese tudi domov. Zlatkovo bodiko v Tisovcu pa smo zgodaj spomladi tudi obiskali. Strma pot navzdol nas je pripeljala do kapitalnega, kar osem metre visokega drevesa. Poleg njega je na tleh ležala odlomljena veja s številnimi koreninskimi poganjki. Priložnost za vegetativno razmnoževanje, sem si rekla, odlomila vejo in jo posadila v domačem vrtu. Videti je, da se je prijela. Obisk bodike v predbožičnem času pa je nagrajen s pogledom na živordeče jagode, ki se razvijejo iz drobnih belih cvetov. Plodove s po štirimi semeni pridno raznašajo ptice in tako pripomorejo k razširjanju bodike. Znano je, da semena bolje kalijo, če gredo skozi prebavni trakt ptic.

Bodika v Tisovcu (foto Emil Velikonja)

Bodika v Tisovcu (foto Emil Velikonja)

Listi bodike imajo večinoma trnate zobce, včasih pa najdemo na isti rastlini tudi takšne z gladkim robom. Tak primer smo našli na bodiki v Tisovcu (glej fotografiji). To se največkrat zgodi pri odraslih rastlinah in je med drugim povezano z različno osvetljenostjo. Listi, ki se nahajajo bolj v senci, naj bi bili nazobčani, tisti, na bolj osvetljenih delih krošnje, pa gladki. Pojav se imenuje heterofilija.

Bodika je največkrat dvodomna rastlina, kar pomeni, da so na eni rastlini razviti le moški ali le ženski spolni organi. Zgodi pa se, da se na isti rastlini v enih cvetovih razvijejo prašniki, v drugih pestiči. Drevo je tedaj enodomno. Zanimivo je, da ista rastlina lahko razvije enkrat moške, drugič ženske cvetove in tako dobesedno zamenja spol.

Vednozeleni bleščeči listi, živordeči plodovi, izredno kvaliteten les – vse to je vzrok, da je postala bodika v naših gozdovih zelo redka in spada že od leta 1922 med zavarovane rastline.

ŠLOG

aldo černigoj

Togr, kjer se rojeva zástava

Pod Javoršjem, že skor pod vrhom hrbta, kjer se svet prevegne na rovtarsko stran, se še in še izviva zástava. In z njo burja, ki se zmerom bolj grene skoz gole veje tršev in vse oskubljene jelce. Le zdaj pa zdaj za hip potiša, nakar spet udari s še večjo močjo. Zviva veje, da se lomijo ledeni oklepi, ki so se bili z dnevi zgostili iz tenkih plasti srena, in padajo na tla. Tudi mraz ne popušča. Kot da je najhujši prav, ko gre sonce ven.

Stiskajo se v zavetju visoke skale ob ognju, ki se neče in neče razgoreti, in čakajo. A je to naraj brez pomena, zakaj gotovo se ne bo uneslo in danes ne bo moč delati. Pa dopovej to Drecu! Ki kot da ni nič, vzame iz rucoka v volnen žok ohomotano flaško. Pa potegne par dolgih požirkov še mornega zoca. *Počakat, počakat! se je dan še doh.*

Miha Školarski, ves okrogel v lica in žgot, sname ogoljene in v prstih že malo razprane rokavice. Nad zubljem, ki je komaj obliznil vse na novo naloženo hojévjé, si mane roke. *Bliži, bliži, dečki! Dokier je uogn, na bomo zmrznli!* In nagajivo pomeškava. A če še tako coptajo z nogami in tiščijo noge v ogenj, so čižmi trdi ko kamen in se ti prej prežgejo, ko ogrejejo. In tudi ne pomaga dosti, če se obračajo zdaj k plamenu, zdaj od njega, da bi se ogreli od vseh strani. Pa je tudi blizu ognja premalo prostora za vse in zmerom koga pahne proč.

Janko pa se niti ne pomuja preveč, da bi se prerinil bližje k ognju. Ne prenese tega stiskanja na kup; kjer ti vsak gleda prav v obraz, ti diha za kragelc! Ne more gledati teh volnenih kap čez uha in čez čelo prav do oči; in Mihovega kljukastega in vsega zelenega nosu; pa Ludvikovih žmerekih oči, da ne veš, ali se iz kakšnega norčava ali mu gre skor na jok. In to govorjenje z vsemi skrhanimi, zagrljenimi glasovi; ko se jeziki prav neubogljivo valjajo po ustih; ko da vsako besedo sproti s težavo vlečejo na dan. *Bi šo pe ti, Joško, za hipc na bel hladnu!* Ali: *Se ti, Rugar, imš mlado žieno in si še uod ponuoči zmerom nmal tuopu!* In takšne reči. Tudi Joško, gleda, že primakne kakšno. Kaj se je Miha zapičil prav v Jankota, ko golsne, ančiš, *kaku muore bet zde tuoplu duol na Dižieli, u Uajdjušni!* A se ne da razločiti podsmeha. Janko se pa ne more vpeti v teve kietna. Kot da v njej ni prostora za še en rink.

Prav od zjutraj sem, ko je vstal, ga že dolgo ni tako strašansko zeblo. Tudi v kamri se je bilo že na moč shladilo; saj je v koteh udaril skoz zid sren. A ni samo zastran tega. To noč je tudi slabo spal. Boljše bi bilo, če bi sinoči najnkr ne šel k Jozlju. Vsi fantje njegovih let grejo. In tudi Barbki, se zdi, ni po mislih, da oba z Jožetom tiščita skor zmerom doma. Kaj je šel zato, da bi videl Anko? Ona pa je plesala samo s Henrikom; ga pogledavala gor in se prav vzdigavala na prste, da so se ji videla napeta meča. A ta se je prav malo vnemarno zvival, kot da mu ni prav nič do nje. Ko je bila potlej šla glih mimo, je dejala, *ke si tjud ti, Janko, ncuj to? Ke tjud ti že pliešeš?*

Kaj bi stal tam in samo gledal. Šel je ven! Zunaj pa je kadilo. S Kozjih sten dol se je bila prav zdržema gnala burja in vzdigavala oblake prščega snega. Razcefrani oblaki so se gnali dol proti Deželi in Krasu in tu in tam zakrili luno, ki je drugače prav polhno svetila. Veter mu je butal v hrbet, a ga skoz debelo jopo ni ne vem kako zeblo. Najrajši bi kar hodil in hodil; kar mimo Mejice in še naprej; prav v Dolino. Pa ne. Zakaj moral bo zgodaj vstati in iti v šlog.

Zjutraj je res prav težko vstal. In potlej kar hitro ven v sneg; ko je ves život še tako mlahav! Okoli vogala je vlekel ledeno mrzel veter z zrnatim snegom, ki je ščipal v obraz, kot bi se raziral na suho.

Zdaj se je pa vendarle malo umirilo. Kaj se bo nazadnje le uneslo? Po treh dneh, ni hudič! Za metat dol bi pa naraj še ne bilo. Zakaj še zmerom od časa do časa potegne močen veter. A Drecu le ne da miru. Že od prejšnjega tedna je ostalo v jački nekaj rekljev. In tja se zapiči, ne da bi kaj dejal, in jih kolje s svojim težkim puharjem.

Je pa navsezadnje res boljše delati, kot se stiskati ob tem ognju. Pa stopi Jože za Drecem, da mu oklesti veje. *Ke tadi? Mietat duol? Prova se lohku!*

Jankota bo spet vzel s sabo Nace. Zakaj možak ima prav veselje s tem, da koga uči. Navadil je bil že Jožeta in še koga. Zdaj bo pa še Jankota. Ki bo tedaj, saj drugega ne kaže, tudi ratal golcar. A tudi če delajo v tem šlogu že drugi mesec, se Janko še zmerom ni prav privadil. Naraj on niti ne bo za to delo! A buhpomagi! V tekstilni fabriki ne! Kaj zdaj tudi v meji ne! Drec ne sme o tem najnkr nič slišati! A vse nič ne zda. Se bo že navadil, se utrdil; kot se počasi vsi!

Nace nima ne vem kako lahke roke; a vselih še kar spronsko. In zna povedati, pa tudi prav pokazati, kako se žaga. *Gliedi, se tu sm ti že povedu! Na smeš viset s celm žguotam na žagi! In jo nje prtiskat, ku de bi*

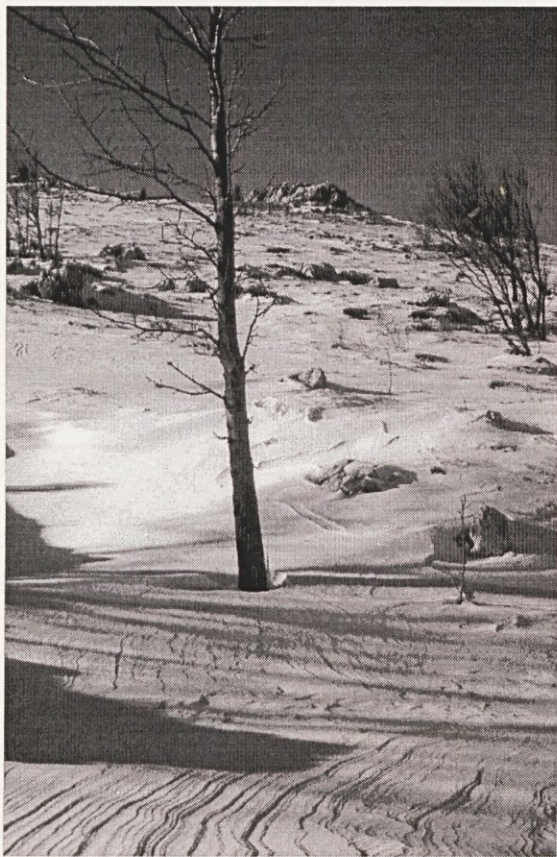

Foto Edo Pelicon

tjo trš prabuost! Žago da moraš nalahkoma vleči k sebi in jo prav tako lahceno pahati na drugo stran; tako, da se prav nič ne zviva, se ne trese, kot bi jo zeblo. In po žaganju, ki ne sme biti zmrvljeno, pa tudi ne kot v lezanjah, hitro vidiš, koliko moraš pritisniti!

Za začetek si zbereta srednje debel trš na bolj glihnem svetu; ko pa je že tako zadosti nevarno! In Janko mora, tudi če je danes že koj zjutraj malo truden, skočiti okoli in okoli trša in s sekiro posekati vse grmovje, vse lepo počistiti. Kam bo padel trš, da ne bo ostrmel na kakšnem drugem drevu? si ogledava okoli in okoli Nace. Najboljše bi bilo, da bi ga vrgla v smer, kot piha veter. A tam ni razmika med trši. Zato tedaj malo bolj na levo. Vse to ti je treba prav natančno, ginau, kot bi dejal Maks Podkriški, uračunati. In ko nastavljata žago, jo pomirjata: malo bolj gor, malo bolj dol; ne prav pri polti, kakšne štiri prste od tli, da ne zadeneta v kamen. S prvimi potegljaji se žaga kar niža v deblo in ven se sipajo kot lezanje veliki beli ostružki. Kaj je tako mrzlo, da volhkost v njih sproti zmrzava? Zakaj na prelomih se v belih iskricah svetlika zmrzlin! Pa seveda samo, ko žagajo pri vrhu, notri ne več; zakaj les je zmerom bolj trd in žaganje zmrvljeno. Rez je vse daljši in žaga zmerom bolj težka. Kako naj bi jo tedaj, kot uči stric Nace, peljal na lahko zmerom po

rezu?! Ko pa nimaš toliko moči v rokah in se ti zazdi, da ti bojo roke zdaj zdaj odpovedale! Da bi se vsaj za hip ustavila! Da bi jih spet začutil!

A zrak še zmerom ni miren in tu pa tam prav na moč povleče. Ko potlej popusti in potegne deblo spet nazaj, se žaga zatrese, zavalovi gor in dol, poskoči, se parkrat zapne; in jo nazadnje stisne, da se ne zgane več ne naprej, ne nazaj. Samo da sta se za hip ustavila! Da pride malo do sape! Da spet začuti roke, ki mu kot mrtve visijo dol in kot bi grebli v njih mičkani brvinci!

Kdaj bo tudi on kot drugi? Da se mu ne bo več tresla roka in mu omahavala pod težo sekire; da mu ne bo žgot lezel vkup, kot bi se najrajši sesedel; da ne bo kar naprej gledal, kako visoko je že sonce: če bojo kmalu počivali, južnali! Saj drugi so, gleda, prav mirni; še celo Jože! Le Ludvik in Miha se morebiti včasih malo onegata.

Zdaj bo pa treba od zadi, za žago zabiti v rez klen. In Janko počaka, da se pod vetrom trš malo nagne in rez za spoznanje zazeva; pa ga vstavi v zarezo in potlej trikrat štirikrat udari z uhom sekire po njem. Tako! Rez se je razširil, da ne bo več stiskal žage. In je vse krajši, da se dosti lažje žaga. Seveda, na vrsti je še glavno pri metanju tršev dol; in v tem ti je pa Nace pravi majstr. Kako preudarno ti zaseče spredi deblo; natanko v smeri med javorom in jelco. S hrbtom ob drevu počepne ob to štengčko in držeč palce na obeh straneh useka, z glavo za spoznanje vznaka, žmerek gleda, kam kaže usek. Kaj je obrnjen prav tja med tista dva velika dreva? Ne, na ta pravi strani bo treba še za kakšen prst zasekati. *De, pogledi še ti, Janko, de boš vidju, kaku je treba tu napraut; jn tjud, če se nesm muorbet ke zmuotju! Zake člok nkol na ve. Takule, ja! Pe pauce pro prtisni u štengčko! Ke duobru vidiš tisto praseko tam med javorjem in jelco?*

In ko se Janko mota okol tega, že prav pride k sebi; da ne čuti več tiste teže v hrbtu in brvincev v rokah. Zdaj pa spet k žagi! In je naenkrat dosti lažje ko prej. Pred koncem še enkrat udariti na klen! In počakati, da prav pri zadnjih potegljajih ne piha veter, ker nikoli ne veš, kam ti zasuje drev. In potlej kar se da hitro odžagati do kraja! Ko naenkrat deblo prav zastoče... *Pada! Ahtite se, fantje!* In že se trš nagne, da rez na široko zazeva. Odskočita vsak na svojo stran; Nace, držeč na moč valujočo žago v rokah, in Janko prav tresoč se po vsem žgotu. Zdaj vsi gledajo, kako se gromozanski koš dreva najprej počasi, potlej pa zmerom bolj hitro nagiba; kako drsi skoz redko meglo zástave; zalomasti po vejah drugega trša; osuje ivje, oplazi vršičke podkapnc in drugih nizkih šibelov; da vse stoče, cvili, škripa! Kot bi se obračal svet! Vse dokler trš prav zamolklo ne lopne v globok sneg, ki v hipu potegne vase košate z dolnje veje; in prav posesa ves ta rušunal! Le prhek sneg se še počasi seseda. In trš obleži prav pri miru, kot bi bil tam že od zmerom! Na mestu, kjer je stal prej, zazeva gor v meglo strašansko velika luknja!

Narjanu! Nazadnje le! Prvi trš danes! Gleda, ko je konec, pa je človek prav vesel, tudi če je bilo težko! In bi Janko kar še žagal; vrgel dol še enega, še več. Saj bo kar šlo! Kaj je mogoče, da sta ga užagala celo prej kot Ludvik in Miha!

Seveda Nacetu najnkr ne gre za to, da bi se dajal z onima dvema. A če ju preteče, je vselih prav zadovoljen. Še posebno ko stopotjo uči Jankota šlogarskih del. Zakaj to vzame svoj čas in ne gre tako hitro, kot bi človek hotel. Pa saj mu ni nikoli nobeden metal nič naprej. Še bog, da se ubada s fantinci!

Potlej pa oklestiti veje in jih spraviti na kup; razžagati deblo na metrice; razklati rekle na polena. To delo pa tudi Nacetu ne gre najboljšo od rok. Rekel sem mu, naj razkolje že ob prvem zamahu s puharjem. Ko potlej v razpoko nastavlja klen, in se mu ta, ko udari po njem, spodmika, je videti prav jezen.

Foto Jože Lipušček

Medtem pa tudi Ludvik in Miha prav podvižeta. Nista ostala zadi, ker bi mečkala! Zakaj bila sta si izbrala prav debel trš; in še na prav nerodnem kraju. Pa kako jima teče trebušasta žaga! Zmerom glih po lesu; kot da se ga komaj dotika; in se nikoli ne zatrese. Kako sta uglihana! Zato tudi vdilj tiščita vkop. In zmerom, to je pa tudi treba reči, si zbereta najbolj debele trše; in na najgršem svetu. Pa druge dni naj že bo. A danes! Ko veter spet bolj vleče. Da se še kaj ne zgodi! Pa res delata s preudarkom; tudi prav počasi, se zdi. Drec pa vselih kot da noče pogledati kogr, k njima.

In ko zaslišijo od zgori prav malo igrčkasti, *hooj, puobci!* gromozanski drev že drsi iz megle gor v vrheh, se nagiba najprej prav počasi in se zmerom bolj razločno vidi! Pa kaj ti ne potegne prav tisti hip močen zamah vetra! - če človek ne bi videl na svoje oči, ne bi verval! - da trš zasuka in trešči prav na javor na oni strani jačke! In se sprimeta, ko ostrmi gor, kot bi se objela; prepletla med sabo stotero rok.

Krucenal! fanta, ke delata! Drec ne more skriti jeze. Vrže cempin ob tla in kot da hoče nekam uiti, skor steče na drugo stran. A kam? Kdo je kriv? Saj tudi Ludvik in Mihi ni vsegljih. Krucinal, ta veter! Pa saj bi Drec lahko rekel, *nje!* in onadva bi delala kaj drugega ali si zbrala trš bolj na ravnem svetu. Pa saj se bo dalo popraviti! Ko se bo burja unesla, jutri, morebiti, bosta užagala še javor. Nevarno je, vesta, a kaj takšnega se je že kdaj primerilo in so nazadnje vse lepo rešili.

In je še to, da je tudi trš, ki sta ga užagala Nace in Janko na dosegu onega, ki je ostrmel na javorju. In tako tudi pri tem ne bojo mogli končati dela.

Samo nekaj rekljev je malo bolj proč od trša. In tja se ves jezen zažene Drec s svojim težkim puharjem. Pa strašno maha po njih čelih, da bela polena kar frčijo vsaksebi.

Spet čakati, da se bo veter unesel! A če se ni od zjutraj do zdaj, se tudi ne bo tako kmalu! Res prav nič ne pogenava. Megla se tu in tam malo vzdigne, da se pokaže košček neba. A samo za hip, zakaj vedle za tem se z novim zamahom pripodi nazaj skoz gole trše in javorje in se zgosti skor v mrak.

Zdaj pa Jankota spet grozno zebe. Seveda, ko se človek pri delu segreje, po hrbtu tudi malo prešvica, ne sme biti pri miru. In če pride za hip bližje ognja in si malo ogreje noge, je potlej, ko je spet bolj daleč od njega, še hujše. Naraj ima strgan žok ali kaj, da ne čuti več prstov na nogah?

Spet se, tako kot zjutraj, ob ognju samo obračajo, prerivajo, izrivajo eden drugega. Janko ne more biti več tu, se prestopati na mestu, se stiskati skupaj z drugimi. Stopil bo malo proč, kamorkoli! Morebiti bi se tako tudi ogrel?

Pe ke je Jankoti! Ma nje pro kje prot javorji, buhnasvari! Ahti se! A vse nič več ne zda! Zakaj prav tisti hip potegne strašno močen zamah vetra, zagrabi viseči trš, ga napol obrne in s strašno silo trešči ob tla.

Saj ni res! Saj ne more biti! Da Jankota oplazi prav gosta veja in ga zabije v prhek sneg pod sabo!

(Poglavje iz daljšega besedila
G o r a)

Foto Edo Pelicon

STAREC

Ne verjamem, je zavpil,
da boste zmerili korake mojega življenja,
mojih žuljev,
svet jih je prepoln:
krvavih,
ko sem vlekel vaše breme,
razklanih,
ko sem k ženam vpil,
naj ustavijo drsenje,
ta plaz trenutkov,
ki so postali starec.

Ne verjamem,
je zmajal in ves utrujen sedel,
na kraj poti:
je zrl v zrušeno brv,
v globok prepad,
v brzico, ki beži:
tu je prvič uzrl njo,
ljubezen svojega življenja,
ji prisegel vdanost
in jo ljubil,
vse dni,
vse trenutke,
vsa leta,
vse noči,
dokler se ni nekega jutra
izpil v starca.

Ej, mladost, je kriknil,
ne verjamem, da sem živel,
da čas beži,
da sem usahnil v razpokano zemljo,
kakor deževna kaplja,
onemogel, kakor otrok,
ki se komaj rodi.

Tanja Mencin, Krmelj

Foto Jože Lipušček

KAMNITA MATI

Oj, Gora!
Kamnita mati,
polna ljubezni, gorja in napora.

Oj, Gora!
Najlepša mati,
kar jih stvarnik nam mogel je dati.

V burji rojeni sinovi so tvoji,
kamnita mati.
Kruha jim mogla nisi dosti dajati.

Vode le kapljic nekaj,
iz neder svojih,
kamnita mati.
Kapljic nekaj kot solz duše boleče,
ki žeja jo peče hčera in sinov.

Zato, oj, Gora, kamnita mati,
tvoji sinovi tujcem pridne roke, svoj znoj
so morali kajkrat prodati.

Vodo v škafih, spod Gore,
so ženske na glavah nosile,
da otroke in živino bi napojile.

V viharjih so vojnih tvoji gozdovi ječali,
matere in otroci brez solz so jokali.

Oj, Gora, kamnita mati,
koliko hčera in sinov je moralo za vedno,
z bolečino zaspati.

Štiri stoletja rasli so tukaj, v tvojem naročju,
skromni, kamniti domovi,
rušili in požigali so jih vojn bogovi.

Zdaj, ko po domovih tvojih voda teče,
rane pretekle niso več tako boleče.

Oj, Gora, naša mati!
Kako lepo je zdaj tukaj, pod Golaki,
s prijatelji o tvoji lepoti kramljati...

Marijan Likar, Trzin

ČEZ SEDEM LET VSE PRAV PRIDE

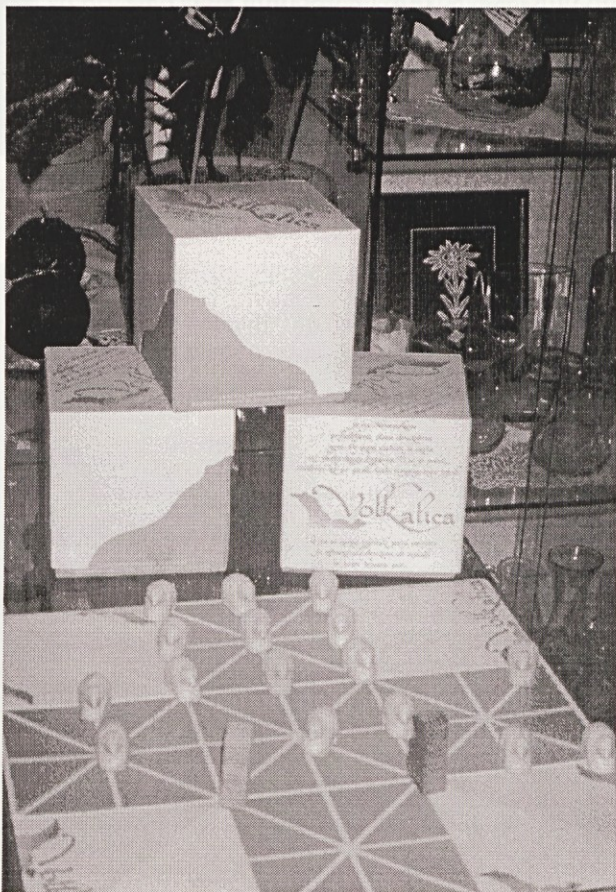
edo pelicon

Le kdo se ne spomni volkalice (voukalce), stare družabne igre, ki so jo igrali na paši, pa tudi ob dolgih zimskih večerih, ki se zdijo na Gori še daljši. Zagotovo se še spomnite, da je bilo treba pri tej igri spraviti ovce s paše do staje, a kaj ko sta nanje prežala dva volka in jih ponavadi eno za drugo pohrustala, še predno so zagledale varno ogrado.

Za igralno polje je ponavadi zadostoval kos papirnate vrečke, na katerega so s tintnikom (tintnim svinčnikom?) vrisali potrebno mrežo. Na paši so si pomagali z ogljem na skali ali pa so polja kar zarisali v zemljo. Za figurice so običajno uporabljali fižolčke, za dvajset ovčk pač bele fižolčke, zlobna volka pa sta bila seveda črna. In če na paši ni bilo fižola, so prišli prav tudi kamenčki ali karkoli primernege.

Nekateri, tisti bolj vešči rezbarjenja, so figurice izdelali iz lesa in počasi so nastajale vse bolj domiselne in umetelne. Menda pa se teh figuric ni ohranilo niti za vzorec, tako da so jih rekonstruirali na osnovi opisov, ki jih je prispeval zdaj že pokojni stric Rudolf (Černigoj) iz Bajte. To sta počeli domačinki, etnologinja Irena Velikonja in oblikovalka Orjana Velikonja Grbac, ki sta prišli na misel, da bi lahko bila volkalica primeren spominek in hkrati družabna igra. Idejo sta udejanili že leta 1993 in z njo osvojili drugo nagrado na razpisu Turistične zveze Slovenije za izviren spominek. Posebnost njune domislice je v tem, da se papirno (kartonasto) igralno polje po pregibih zloži v kocko, v katero potem shranimo figurice. Tako so lepo pospravljene, hkrati pa je kocka lahko tudi dekorativni predmet na polici ali v vitrini. Za igro kocko preprosto raztegnemo po mizi in že je volkalica pripravljena za igro. Seveda je tudi primerno likovno opremljena, ovčke pa so izdelane iz svetlejšega javorjevega lesa, medtem ko sta volka iz orehovine.

Po sedmih letih vse prav pride, sta si mislili Velikonjevi, in na plano potegnili prototip. Od zasnove do serijske proizvodnje in prodaje je seveda dolga zgodba. Težava je bila predvsem v previsoki proizvodni ceni, saj bi bilo treba zamišljene figurice rezljati ročno. Ko sta jih poenostavili oziroma pripravili za strojno izdelavo, je zadeva stekla. Izdelavo in prodajo je prevzel Sitoreklam, ki ima v Ajdovščini takó tiskarno kot prodajalno (Nevija, pri tržnici v Ajdovščini). Cena je padla na sprejemljivo raven in potemtakem se je družabna igra znašla še v vlogi spominka, kar je v bistvu redek primer – običajno se igre kupujejo kot darila, v tem primeru pa gre za spominek dežele, ki skozi volkalico združuje tradicijo papirništva in rezbarstva, s pastirsko igro pa predstavlja več segmentov slovenske kulturne dediščine. Morda pa bo tudi volkalica s Predmeje v pragozdu elektronskih iger pripomogla k morebitni renesansi klasičnih družabnih iger...

*Volkalica z rezljanimi ovčkami v trgovini s spominki Nevija v Ajdovščini
(foto Edo Pelicon)*

DENAR EVROPSKE UNIJE NA GORO

edo pelicon

Program Phare je pljusknil tudi na Goro in prinesel nekaj več kot dva milijona tolarjev.

V okviru tega programa Evropske unije je tudi sklad malih projektov, ki omogoča nastop na natečajih tudi društvom, neprofitnim organizacijam, razvojnim agencijam, občinam in slovenski posebnosti – krajevnim skupnostim. Še ena posebnost tega natečaja je, da mora prosilec najti ustreznega partnerja na italijanski strani. Gora je v tem primeru imela eminentnega partnerja, nič manj kot Goriško pokrajino (ob pomoči Gospodarske zbornice za Severno Primorsko oziroma njenega predsednika...). Vlogo je (tako kot ostale tri) zahtevnim razpisnim pogojem prilagodilo in s potrebno dokumentacijo opremilo predmejsko podjetje Voi d.o.o.

Z Gore so se med skoraj dvema stotnijama vlog na situ in rešetu znašli štirje projekti – dva je poslalo društvo Gora, po enega pa še obe gorski krajevni skupnosti Predmeja in Otlica – Kovk. Komisija je med peščico izbrancev uvrstila prav slednjega, enega izmed treh odobrenih projektov za Severno Primorsko (večina jih je končala na obali). In kaj je prepričalo dokaj škrto komisijo Evropske skupnosti? Gre za nadaljevanje tematske poti (Pot po Dolu gor in dol) s Predmeje še na Otlico in Kovk. Tudi ta pot, ki je seveda le še v idejni zasnovi, je krožna in se zaustavlja ob večini naravnih in kulturnih znamenitosti Otlice in Kovka (predvidenih je 20 točk). Opremljena bo podobno kot predmejska, se pravi z lesenimi stebri, na katerih bodo opisi znamenitosti, pa tudi klopi so predvidene in razgledišča tudi. Seveda bo imela svoje oznake, obšla pa bo Otliško okno, Sinji vrh, škraplje vrh Binčovša, Obli vrh in še kaj. Tudi ta pot predvideva konkretno ponudbo, za zdaj sta se priključili kmetija Zavrhovskih in turistična družina Vidmar s Sinjega vrha.

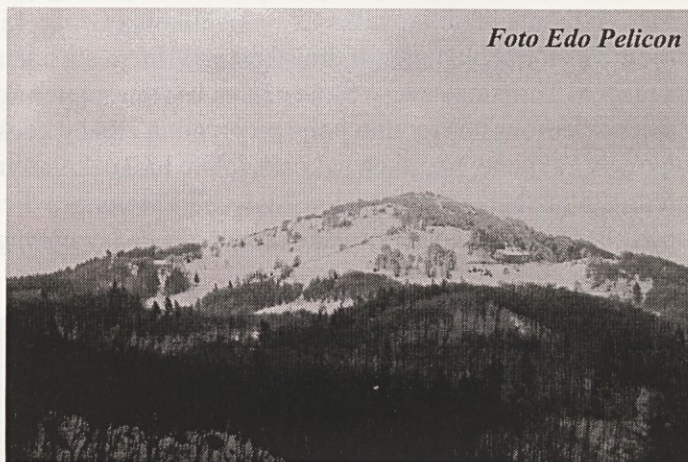

Foto Edo Pelicon

Denar je treba 'porabiti' do konca aprila, kar pa za gorske razmere ne bo mačji kašelj, saj jo lahko pri delih zagode vreme. Dogovarjajo se že s posameznimi izvajalci, v bistvu zbirajo ponudbe za les, ureditev točk, tablice in podobno, saj bodo ves denar dobili izvajalci na osnovi pogodb oziroma izstavljenih računov.

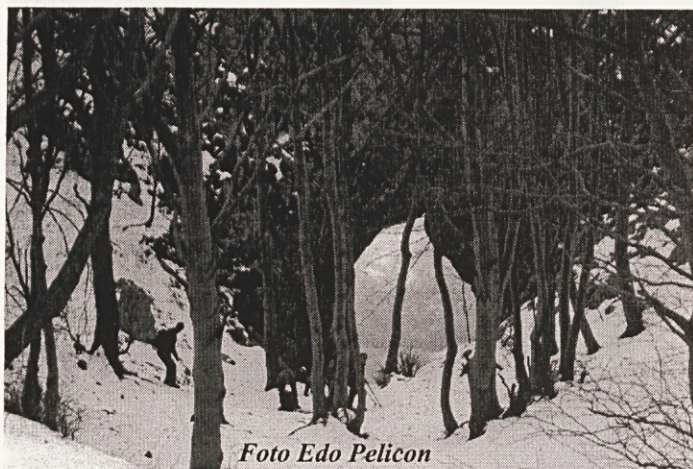

Foto Edo Pelicon

Krajevna skupnost ne more z denarjem delati kar po domače, čeprav bi bilo marsikatero delo prej in enostavneje, predvsem pa precej ceneje, opravljeno, če bi se ga lotili 'udarniško'. Toda v Evropi se menda dela tako in denar je pač evropski... Danijela Likar, ki vodi projekt v okviru krajevne skupnosti, je povedala še, da krožna pot za zdaj še nima imena, prav tako še niso dodelali celostne podobe oziroma markacij. Dogovorjeni so že pisci tablic, prav tako pa tudi fotograf (Primož Breclj), ki bo v bistvu nadaljeval že začeto serijo razglednic o Gori.

ŠE ENO PRIZNANJE NA GORO

edo pelicon

Med štirimi priznanji, ki jih je letos Andragoški center v Ljubljani podelil skupinam za bogatitev lastnega znanja, je eno romalo na Predmejo. Prejela ga je skupina žensk z Gore za zares bogato delovanje, ki je zapustilo sled v njihovem življenju in življenju Gore. Čeprav se združujejo ljubiteljsko, delajo strokovno.

Foto Edo Pelicon

Pridobljeno znanje skušajo čimbolj koristno uporabiti, kar mora odsevat tudi v pozitivni spremembi v okolju. Imajo tudi srečo, da lahko gradijo na bogatih kulturnih vrednotah območja. Širša javnost je njihova prizadevanja za polnejše življenje kmečkih žena lahko spoznala v okviru večernih srečanj letošnje poletne andragoške šole v Ajdovščini ali kot primer aktivne vloge žensk na podeželju ob mednarodnem srečanju podjetnic v Portorožu.

Ženske s Predmeje so se začele združevati v delavnicah, ki so prvotno (leta 1997) potekale v okviru programa CRPOV, nato pa se razvile v obliko študijskih krožkov pod okriljem Ljudske univerze iz Ajdovščine. Tako so sprva občasna srečanja prerasla v stalno obliko delovanja. Danes v tem interesnem združenju deluje okoli 20 žensk, ki se jim, odvisno od teme, pridružijo tudi druge. Gorjanke so sodelovale pri terenskem raziskovanju oblačilne kulture na Gori od srede 19. stoletja naprej. Na osnovi tega raziskovanja so izdelale oblačila, ki si jih nadenejo ob različnih prireditvah in sejnih, ko tudi pripravijo značilne jedi iz ljudske zapuščine Gore. Poiskale so jih, obudile in posodobile. Nekatere članice jih ponudijo na domu, saj so njihove domačije vključene v tematsko pot *Pot po Dolu gor in dol*, kjer najavljenim obiskovalcem prikažejo tudi izdelavo čipk oziroma klekljarstvo in druge tradicionalne veščine. Zelo opazna je tudi letošnja ureditev oziroma zasaditev najbolj obiskanih točk po naselju. (Več o združenju predmejskih žena je napisala Irena Velikonja v 9. številki Gore, stran 20 – 22)

Foto Edo Pelicon

PRVO GORSKO VINO (NI BUKOVO!)

edo pelicon

Saj veste, zakaj Vipavci obrezujejo trte? Zato, da obdržijo rodnost? Larifari! Vsako leto jih obrežejo le zato, da ne bi zrasle z Dežele gor na Goro, kjer so dobri potrošniki predelanih plodov trt iz Vipavske doline.

Trta v ostrih pogojih na Gori ne uspeva - vsaj doslej je to veljalo, toda časi se očitno spreminjajo. Ne samo, da tu in tam najdemo ob hišah kakšno trto, resda bolj za okras, celo trgatev so si letos omislili na Gori. Pri Mdlčevih na Predmeji se je v zadnjih letih izkazala črna samorodnica, ki je precej za njenimi nižinskimi kolegicami pognala, zarodila in počasi dozorevala daleč čez čas, ko je v dolini trgatev. In ker je trta zaradi ugodnega vremena obdržala plodove vse do martinovega, so jo prav na ta dan potrgali. Redko priložnost je Društvo Gora seveda izkoristilo in pred očmi kamer in fotoaparátov slavnostno opravili trgatev. Prav veliko dela niso imeli, toda trta je na južni, zavetrni strani hiše zmogla kar lepo število grozdov, katerih jagode so po obliki spominjale na borovnice. Bile pa so izredno sladke, tako da bo prvo gorsko vino dobro prijemalo. Grozdje so takoj ročno zgrebljali, nakar je drozga šla v prešo, ki je iztisnila prijeten mošt. Seveda je vretje gorskega vina vseskozi pod budnim očesom Mdlčevih, za razliko od dežele pa na Gori mošta ni bilo treba ohlajati – Gora je sama poskrbela za 'kontrolirano vrenje' in tudi sama trgatev je potekala pri plus petih stopinjah celzija.

Zadnji grozd je trta pognala natančno na 878 metrov nadmorske višine (foto Edo Pelicon)

Če je bila za Martina trgatev, kdaj se bo pa na Gori zgodil čudež, ko se iz mošta zbudi vino? Priložnost za pokušino oziroma gorsko martinovanje bo za svete tri kralje! Degustacijski kozarčki, pravijo, bodo še posebno majhni, saj mora ostati dovolj vina za spominsko polnitev.

In kako je prišla trta na Goro? Ponosni lastnik Marjan Velikonja jo je še kot pastir pred 55 leti pri Slokarjih skril v cev in jo počasi tihotapil po pobočju navzgor in jo ves čas, dokler ni zrasla do Orlovce, skrbno skrival, Saj veste, če bi jo Vipavci odkrili, bi jo obrezali. Vsaj tako je Velikonja zatrjeval radovednim novinarjem in gorska trgatev se je znašla v elitnem programskem času večine medijev...

Krivec za prvo gorsko trgatev Marjan Velikonja (v sredini) je trgača Matjaža (levo) in Uroša (desno) bogato nagradil (foto Edo Pelicon)

FRUCTAL

v sodelovanju z naravo

MENJALNICA - TRAFIKA

Zvonka

BORZNO POSREDOVANJE

C2, AJDOVŠČINA, TEL.: (05) 169 077

- vedno ugodni tečaji tujih valut
- odkup in prodaja delnic podjetij in PID-ov
- prepričajte se, da je pri ZVONKI postopek najhitrejši in najugodnejši
- sočasno lahko izbirate med bogato ponudbo usnjenih izdelkov

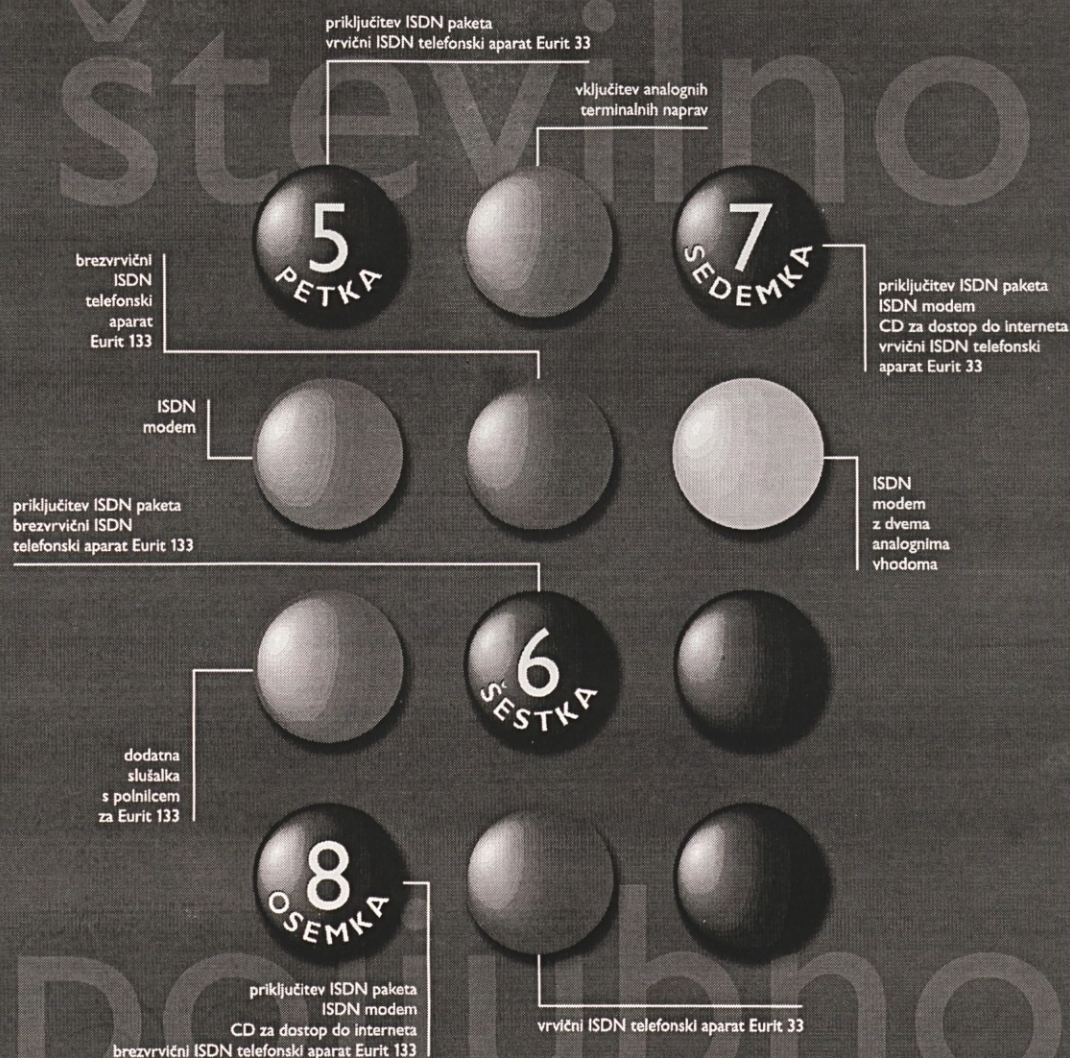
PRI ZVONKI DOBITE ČASOPIS GORA IN VODNIK "POT PO DOLU GOR IN DOL"

BAR NA OTLICI

BRUNA LIKAR s.p.

tel.: (05) 36 49 616

Pri Bruni dobite časopis GORA in vodnik POT PO DOLU GOR IN DOL

Nove ISDN kombinacije

Razlike so lahko velike: nekateri dajo več na besedo, drugi imajo raje virtualna potovanja, vsi pa vsak dan bolj potrebujemo dobre komunikacije. Paketi ISDN ostajajo najcenejša in najkrajša pot do priključka ISDN, le da smo jih prenovili tako, da smo odslej štirim paketom dodali paleto dodatne izbire, s katero si lahko sami prilagodite svoj ISDN. Zakaj bi kupovali več ali manj, kot v resnici potrebujete? Nacenejši paket odslej dobite že za 24.900 SIT. Od tu naprej izbirate sami.

www.telekom.si

Nasveti in brezplačne informacije na številki

080 8000

Telekom Slovenije

Časopis GORA izdaja Društvo za ohranjanje
in varovanje naravne in kulturne dediščine Predmeja.
Sedež uredništva je na Predmeji 106, 5270 Ajdovščina,
tel./fax: 05 3649 023.

Uredniški odbor:

Glavni in tehnični urednik: Edo Pelicon

Odgovorni urednik: Uroš Velikonja

Lektor: Franc Černigoj

Tisk: PG Sedmak Ajdovščina

Naklada 500 izvodov

Oblikovanje logotipa društva GORA: Silva Karim

Fotografija na naslovnici: Kapelica Vrh Gore (glej knjigo Znamenje na Gori, stran 199)

foto Jože Lipušček

Fotografija na zadnji strani: Na start!

foto Edo Pelicon

ISSN 1408-7855 NUK Ljubljana